Voorverkenning Groene Poort

marlo CONSULTANCY

Voorverkenning Groene Poort

Opdrachtgever:	Gemeente Borne
Auteur (s):	M. Verbeek/A. Kok
Datum:	30-1-2025
Status:	Definitief

© 2026, Marb Consultancy BV, Markelo.
Auteursrechten voorbehouden.
Zonder expliciete toestemming van Marb Consultancy BV is overname van dit rapport (of gedeelten daarvan) niet toegestaan.

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1 Aan de slag met 3x3 in de Groene Poort 5

1.1 Aanleiding en gebiedsafbakening 5

1.2 3x3 aanpak provincie Overijssel 7

1.3 Doel voorverkenning 8

1.4 Aanpak 8

1.4 Leeswijzer 9

Hoofdstuk 2 Gebiedsanalyse 10

2.1 Inleiding 10

2.2 Landbouw 10

2.3 Leefbaarheid 12

2.3.1 Voorzieningen en gemeenschap 12

2.3.2 Programma-aanpak Leefbaar Platteland 13

2.3.3 Woningbouw 14

2.3.4 Recreatie 15

2.4 Natuur, water en klimaat 16

2.4.1 Natuur en landschap 16

2.4.2 Water 18

2.4.3 Stikstofopgave 19

2.4.4 Klimaat 20

2.6 Knelpunten en kansen vanuit gebiedsanalyse 23

Hoofdstuk 3 Beelden en wensen inwoners, ondernemers en grondeigenaren/- gebruikers 24

3.1 Proces 24

3.2 Beelden en wensen toekomst Groene Poort 24

3.1.1 Landbouw 24

3.1.2 Leefbaarheid 26

3.1.3 Natuur en landschap 29

3.3 Knelpunten en kansen vanuit betrokkenen 30

Hoofstuk 4 Gebiedsagenda en vervolg gebiedsproces 32

4.1 Stakeholders gebiedsagenda Groene Poort 32

4.2 Gebiedsagenda Zuidoost-Twente (Bod van ZOT) en instrumentarium 33

4.3 Contouren gebiedsagenda Groene Poort 35

4.4 Leren en evalueren 37

4.5 Vervolg gebiedsproces 39

Colofon 40

Voor Kaartmateriaal:

Storymap voorverkenning Groene Poort

Scan om het te openen op uw telefoon

Hoofdstuk 1 Aan de slag met 3x3 in de Groene Poort

1.1 Aanleiding en gebiedsafbakening

De gemeente Borne is in 2021 vanuit de Twentse pilot van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland aan de slag gegaan met een initiatief voor de Groene Poort om samen met de belanghebbenden in het gebied, te zoeken naar oplossingen voor de (ruimtelijke) opgaven in dit gebied, zoals de energietransitie, versterking van het landschap en transitie van de landbouw. In 2024 is vanuit dit initiatief door de gemeente Borne een aanvraag gedaan voor een voorverkenning binnen het programma Toekomst voor ons Platteland van de provincie Overijssel.

Het landelijk gebied van de Groene Poort bevindt zich op het kruispunt van enerzijds de ontwikkelingsdynamiek van de Twentse stedenband en anderzijds de groene verbinding tussen het Nationaal Landschap Noordoost-Twente en de landgoederenzone van Zuidwest-Twente. Naast de uitdagingen van het landelijk gebied heeft de Groene Poort daarmee ook te maken met druk vanuit de stedelijke ontwikkeling van Twente. Voorbeeld hiervan en mede aanleiding voor de voorverkenning is de aanleg van een nieuwe provinciale weg - de Vloedbeltverbinding - door de Groene Poort. In de Groene Poort komen stedelijke- en plattelandsopgaven bij elkaar. Een integrale aanpak samen met de belanghebbenden in het gebied is daarmee van groot belang.

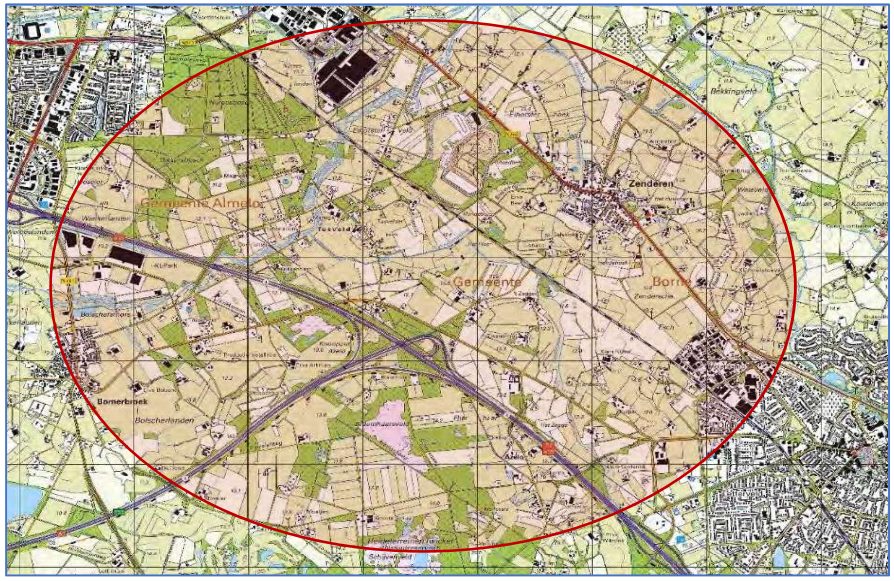

Figuur 1: Erf Groene Poort.

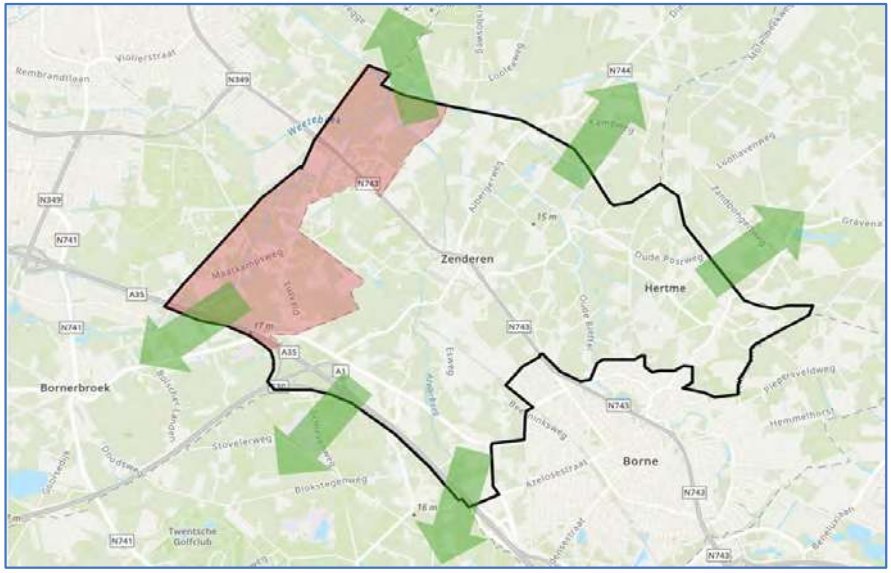
Het gebied van de Groene Poort Borne is gelegen op het kruispunt van rood en groen in Twente. De Groene Poort vormt de verbindende schakel tussen het Nationaal Landschap Noordoost-Twente en de landgoederenzone van Zuidwest-Twente (landgoed Twickel), maar is ook een verbindende (infrastructurele) schakel in de Twentse stedenband. Dat maakt de dynamiek in en druk op het gebied groot. Tegelijkertijd is het van groot belang de openheid, landschappelijke kwaliteit en sociaaleconomische vitaliteit van dit gebied tussen Borne en Almelo te behouden. Het gebied heeft een oppervlakte van ca 2.000 ha. De landbouw is de grootste grondgebruiker. Een deel van het gebied is in eigendom bij landgoed Twickel en landgoed Weleveld. De verbinding tussen deze landgoederen en landgoed Huize Almelo (WAT-venster), is één van de dragers voor de doorontwikkeling van de groene en recreatieve kwaliteiten van de Groene Poort.

In figuur 2 is de globale ligging van de Groene Poort weergegeven. Vanwege de ligging op het kruispunt van rood en groen in Twente, zijn de verbindingen met de omliggende gebieden voor de Groene Poort van groot belang.

In figuur 3 is de concrete projectbegrenzing weergegeven. Het rood gearceerde deel binnen de begrenzing, is grondgebied van de gemeente Almelo. De totale oppervlakte bedraagt ongeveer 20 km2

Figuur 2: Globale ligging Groene Poort

Figuur 3: Begrenzing koploperproject Groene Poort

1.2 3x3 aanpak provincie Overijssel

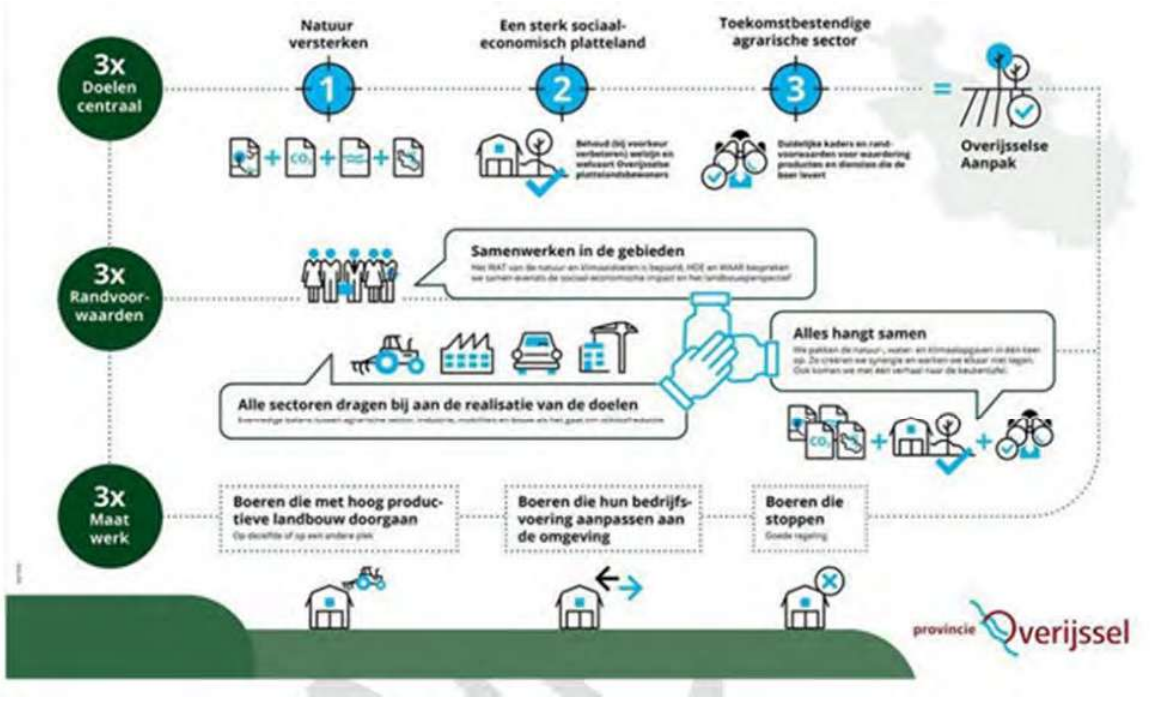
De provincie Overijssel heeft voor de toekomstige ontwikkeling van het platteland de 3x3 aanpak ontwikkeld. Doel van de 3x3 aanpak is te zorgen voor een vitaal en leefbaar platteland in de toekomst. Drie doelen zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden:

- We willen een goed sociaaleconomisch perspectief,
- We willen een toekomstbestendige landbouwsector en
- We willen zorgen voor herstel van de natuur, het watersysteem en het klimaat.

De aanpak is gericht op samenwerking en maatwerk.

Voor de landbouw kiest de provincie Overijssel in de 3x3 aanpak ook voor maatwerk. Er is niet één allesoverheersende aanpak, de provincie Overijssel ziet mogelijkheden in een gedifferentieerde aanpak. Maatwerk dus. Met grofweg drie hoofdkeuzes met een serieus perspectief voor boeren die:

- Willen doorgaan met hoogproductieve landbouw,
- Hun bedrijfsvoering aanpassen aan de omgeving,
- Willen stoppen en daar goede regelingen voor nodig hebben.

De thema's van de 3x3 aanpak zijn uitgangspunten geweest voor deze voorverkenning.

1.3 Doel voorverkenning

Een gebiedsproces komt in aanmerking voor een voorverkenning wanneer er vanuit het gebied, een partner of de provincie kansen worden gezien om opgaven in samenhang aan te pakken, maar nog niet duidelijk is of een volledig gebiedsproces wenselijk of haalbaar is. De voorverkenning is bedoeld om deze potentie te onderzoeken en vormt een eerste stap in het afwegingsproces. Er wordt onderzocht of er binnen het gebied een basis is om met de 3x3 aanpak van de provincie Overijssel in dit gebied aan de slag te gaan.

Doel van de voorverkenning voor de Groene Poort is samen met belanghebbenden in het gebied zicht te krijgen op de opgaven voor natuur, water en klimaat, nagaan agenda landbouw voor toekomstperspectief bedrijven en het in beeld brengen mogelijkheden voor versterking landschap en leefbaarheid. Resultaat van de voorverkenning is een eerste gebiedsanalyse en een aanzet voor een gebiedsagenda. De gebiedsagenda kan breder zijn dan de 3x3 aanpak van de provincie Overijssel. De onderwerpen die passen in de 3x3 aanpak zullen verder worden uitgewerkt in de vervolgfasen van het koploperproject. Voor de andere onderwerpen van de gebiedsagenda worden passende andere trajecten en mogelijkheden gezocht.

In het koploperproject gebiedstransitie Groene Poort wordt gezocht naar oplossingen waarbij de opgaven voor natuur, water en klimaat en de ruimtelijke opgaven, waaronder o.a. de inpassing van de nieuwe Vloedbeltverbinding, worden gekoppeld aan de opgaven die er liggen voor de versterking van de landschappelijke en recreatieve kwaliteit, vergroten biodiversiteit en de sociaal economische versterking van de Groene Poort (versterking welzijn en welvaart bewoners) en de transitie naar een duurzame, circulaire en natuurinclusieve landbouw.

In deze fase staan de gebiedsanalyse en het in beeld de wensen en ideeën van belanghebbenden in het gebied centraal. Echter, alle partijen weten nog niet precies wat ze aan elkaar hebben en of en hoe ze samen tot een goed en haalbaar plan kunnen komen. Onderdeel van de voorverkenning is dan ook om na te gaan of er gekomen kan worden tot een samenwerkingsvorm/klankbord van betrokken partijen in het gebied.

1.4 Aanpak

Een gebiedsproces heeft een hoge kans van slagen als het gedragen wordt door de belanghebbenden in het gebied. Maar dit vergt een zorgvuldige aanpak, waarbij wordt uitgegaan van gebiedsontwikkeling van onderop met een gedegen aansluiting bij de beleidsopgaven van de overheid:

- Gebiedsanalyse op basis van beschikbare informatie (gebiedsdata en beleid).
- Nadere uitwerking van de gebiedsanalyse op basis van gesprekken en opstellen eerste contouren van de gebiedsagenda.
- De verzamelde informatie wordt vervolgens uitgewerkt in het concept opleverdocument van de voorverkenning.
- Bespreken van de concept voorverkenning met vertegenwoordigers uit het gebied.
- Afronden voorverkenning met aanbevelingen voor het vervolg.

Het definitieve document is mede het besluitvormingsdocument voor de go-no go beslissing voor de vervolgstap naar de verkenning.

In de voorverkenning is gesproken met een brede vertegenwoordiging vanuit de belangen in het gebied. Dit is onderdeel van een al langer lopend gebiedsproces dat vanaf 2020 is gestart in het kader de Twentse Pilot van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland. Er is gesproken met vertegenwoordigers van:

- Landbouw
- Landgoederen
- Organisaties landschap en natuur
- Kerkdorpen en buurtschappen
- Ondernemers vrijetijdseconomie
- Waterschap, provincie en gemeente

De resultaten van de voorverkenning worden begin 2026 besproken met deze belanghebbenden. Daarbij wordt ook besproken of het zinvol en gewenst is om een aanvraag te doen voor een verkenning.
De voortgang van de voorverkenning wordt ook besproken in het brede Zuidoost-Twente overleg. In dit overleg zijn alle belanghebbende organisaties, zoals gemeenten, landbouw, landgoederen, waterschappen, terrein beherende organisaties en provincie etc., vertegenwoordigd. Vanuit dit overleg wordt er gezamenlijk gewerkt aan de gebiedsagenda voor Zuidoost-Twente. Koploperprojecten, zoals Groene Poort worden besproken en informatie over de opgaven worden gedeeld.

1.4 Leeswijzer

Deze rapportage biedt een overzicht van het gebiedsproces Groene Poort en is opgebouwd uit drie samenhangende delen.
In **hoofdstuk 2** wordt gestart met een gebiedsanalyse, waarin de huidige situatie en opgaven binnen het gebied worden beschreven. De analyse is thematisch opgebouwd en behandelt achtereenvolgens de landbouw, leefbaarheid, natuur, water en klimaat. Binnen deze thema's wordt ingegaan op zowel de bestaande situatie als de toekomstige uitdagingen. Het hoofdstuk sluit af met een samenvatting van de belangrijkste knelpunten en kansen die uit de analyse naar voren komen. **Hoofdstuk 3** richt zich op de beelden en wensen van inwoners en grondeigenaren en -gebruikers. Hierin wordt het participatieproces toegelicht en worden de toekomstvisies, zorgen en ideeën van betrokkenen weergegeven. Ook worden de knelpunten en kansen benoemd zoals die door de deelnemers zijn aangedragen.
In **hoofdstuk 4** worden de contouren en bronnen van de gebiedsagenda voor de Groene Poort geschetst. Dit vormt de basis voor het vervolg van het gebiedsproces. Tot slot wordt ingegaan op de vervolgstappen en hoe het proces verder vorm krijgt.
Deze opbouw maakt het mogelijk om vanuit een brede analyse en betrokkenheid van het gebied te komen tot een gedragen agenda voor de toekomst.

Hoofdstuk 2 Gebiedsanalyse

2.1 Inleiding

Voor de gebiedsanalyse is gebruik gemaakt van gegevens van onder meer de provincie Overijssel, de gemeente Borne, Waterschap Vechtstromen. De gebiedsanalyse volgt de thema's in de 3x3 aanpak van de provincie Overijssel:

- Landbouw.
- Leefbaarheid.
- Natuur, water en klimaat.

2.2 Landbouw

De landbouw is de grootste grondgebruiker en een belangrijke economische sector in het gebied. In het gebied zijn 48 agrarische bedrijven geregistreerd waarvan 31 melkveehouderijbedrijven (bron: gemeente Borne). De overige bedrijven betreffen pluimvee-, rundvleesvee- en varkenshouderijen en overige bedrijven, onder meer paardenhouderij en akkerbouw. In het gebied bevinden zich ruim twintig grotere veehouderijen. Van de kleinere agrarische bedrijven zijn meerdere zonder een duidelijk toekomstperspectief. In figuur 4 is het grondgebruik te zien. De meeste percelen zijn in gebruik als grasland of maisland ten behoeve van de melkveehouderij. De agrarische bedrijven maken de omslag maken naar meer grondgebondenheid en het zoveel mogelijk sluiten van de kringlopen op het bedrijf. In delen van het gebied, onder meer op de landgoederen, zijn er ook mogelijkheden voor natuur inclusieve landbouw. De nabijheid van de Twentse steden maakt het gebied ook aantrekkelijk voor korte ketens (streekproducten).

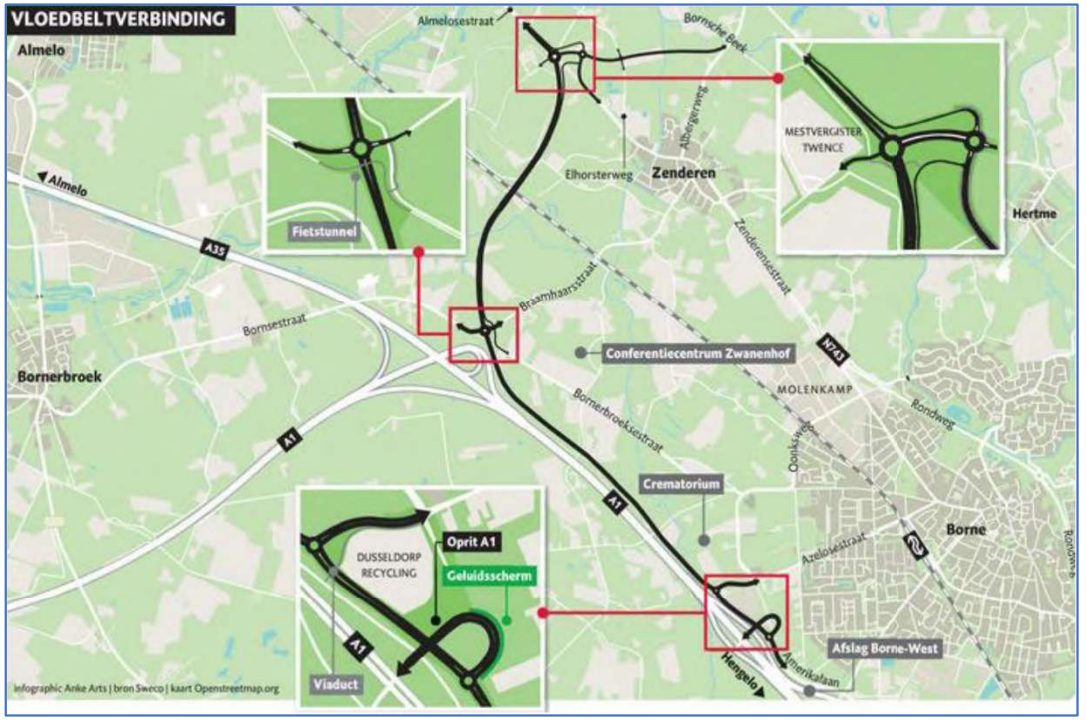
Figuur 4: Grondgebruik Groene Poort (bron: provincie Overijssel)

Opvallend is het grote aandeel pachtgrond, vooral van grotere landgoederen zoals Weleveld en Twickel, wat de investeringszekerheid beïnvloedt. De opvolging is een groot vraagstuk. Veel bedrijven hebben geen opvolger. Dit voedt zorgen over de continuïteit van landbouw en de leefbaarheid van het buitengebied. Tegelijkertijd zien agrariërs kansen voor verbreding, zoals zorg, recreatie en verkoop aan huis. Ook agrarisch natuurbeheer spreekt sommigen aan mits er een goede vergoeding is. Innovatie komt voorzichtig in beeld: enkele bedrijven zien mogelijkheden voor zonne-energie, biogas of stikstofreductie, maar onzekerheid over beleid en vergunningen remt investeringen.

De ruimtelijke druk is groot. De toekomst van de landbouw in de Groene Poort wordt sterk beïnvloed door de mogelijke invulling van andere urgente opgaven in het gebied, zoals de aanleg van regionale Vloedbeltverbinding en woningbouwopgaven. Daarbij gaat het zowel om achteruitgang van de beschikbare oppervlakte aan landbouwgronden als om de landbouwstructuur. In figuur 5 is het tracé van de Vloedbeltverbinding aangegeven. Op moment van schrijven van dit rapport vindt de grondverwerving voor de weg plaats.

Naast de Vloedbeltverbinding wordt ook gewerkt aan doortrekking van de fietsverbinding F35 (Almelo-Borne). Dit geeft ook druk op grond.

De situatie in de Groene Poort weerspiegelt grotendeels de provinciale en landelijke trends. Net als elders in Overijssel is melkveehouderij dominant en ligt de gemiddelde bedrijfsomvang in lijn met het provinciale gemiddelde. Ook landelijk zien we dezelfde knelpunten: vergrijzing, onzekerheid over stikstofbeleid en druk op grond door infrastructuur en woningbouw.

Figuur 5: Tracé Vloedbeltverbinding, bron SWECO.

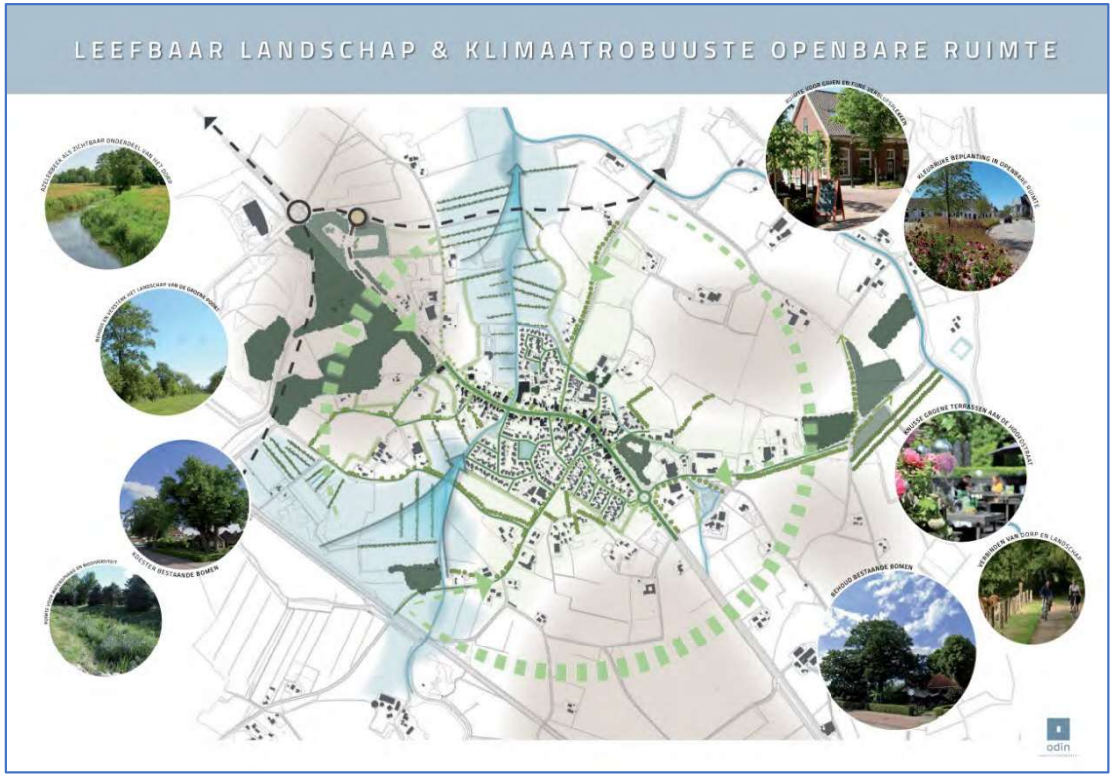
2.3 Leefbaarheid

2.3.1 Voorzieningen en gemeenschap

In de Groene Poort zijn de kerkdorpen en buurtschappen Zenderen, Hertme, Azelo (gedeelte in gemeente Borne) en het Tusveld gelegen. Deze dorpen en buurtschappen hebben elk hun eigen karakter. Het is belangrijk voor de leefbaarheid dat de voorzieningen in de dorpen en buurtschappen op peil blijven. Voor Zenderen en Hertme zijn recent dorpsplannen opgesteld, waarin de ambities en plannen voor beide kernen zijn opgenomen. Het gaat daarbij om wonen, het hebben van goede ontmoetingsplekken, verenigingsleven, noaberschap en recreatie en toerisme.

Beide dorpen hebben ook aandacht voor het landelijk gebied rond de kern. Voor Zenderen is behouden, versterken en herstellen van de kwaliteit van het landschap van belang, zeker ook in het licht van de komst van de Vloedbeltverbinding, die een deel van het uitloopgebied van Zenderen gaat doorsnijden.

In figuur 6 worden het waardevolle landschap, de kansen en opgaven in het buitengebied en de kern Zenderen weergegeven. Zenderen is rijk aan religieus erfgoed. Het geeft het gebied karakter en een kenmerkende unieke uitstraling. In het gebied zijn twee kloosters, een retraitehuis, een voormalig jongensinternaat een Mariakapel en de Kruiswegstaties aanwezig. Dit cultureel erfgoed is een goede basis voor bestaande en nieuwe economische bedrijvigheid en voor de beleving van de Groene Poort.
In Hertme vormen de kerke- en andere wandelpaden een belangrijke verbinding met het fraaie landschap in de omgeving. Daarnaast zijn in Hertme het Spookhuis (Rijksmonument) en het Openluchttheater te vinden. Beide vormen trekpleisters en bieden net als het religieus erfgoed in Zenderen een mooie basis voor economie en beleving.

Figuur 6: Themakaart Landschap Dorpsplan Zenderen (bron: ODIN)

Naast de twee dorpskernen met omgeving zijn er twee buurtschappen in de Groene Poort, Azelo en Tusveld. Een gedeelte van buurtschap Azelo is onderdeel van landgoed Twickel. De kern van buurtschap Azelo is gelegen in de gemeente Hof van Twente, dit ligt buiten de plangrens van de Groene Poort (zie 1.1). Daar zijn ook de school en het buurthuis gevestigd. Voor Azelo zijn wonen, mogelijkheden op vrijkomende erven en het behoud van voorzieningen belangrijke onderwerpen. Daarnaast is de toekomst van de nieuwbouw achter het voormalige retraitehuis (de Zwanenhof) en van het voormalige jongensinternaat (Maria Mediatrix, voorheen ook AZC-locatie) in de Groene Poort voor Azelo van groot belang. Op dit moment is in het jongensinternaat opvang voor Oekraïners gevestigd en de nieuwbouw (in de volksmond 'de Ufo') staat nog leeg. De toekomstige invulling van beide locaties is van grote invloed op de leefbaarheid in buurtschap Azelo.

Centraal in buurtschap Tusveld is de Doorbraak gelegen, onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland. De bewoners van Tusveld zetten zich in voor behoud van de rust en de natuurlijke en landschappelijke kwaliteit van dit gebied. Het Tusveld is een belangrijk onderdeel van de verbindingsfunctie van de Groene Poort in het landelijk gebied van Twente.

De aanleg van de Vloedbeltverbinding vermindert de verkeersdruk in Zenderen, waardoor de Hoofdstraat kan worden afgewaardeerd naar een 30 km-zone. Dit biedt kansen voor een leefbare dorpskern met meer ruimte voor groen, voetgangers en fietsers, en knusse verblijfsplekken. De nieuwe verbinding creëert ook robuuste entrees met een dorps en landelijk karakter. Aan de westzijde ontstaat mogelijk ruimte voor kleinschalige bedrijvigheid, terwijl de oostzijde aansluit op het landschappelijke karakter van de Groene Poort. Daarnaast biedt de Elhorsterhoek, tussen de rondweg en de Azelerbeek, mogelijkheden voor wonen, sport en natuurbeleving, met behoud van het landschap en ruimte voor water. Oude routes worden hersteld en er zijn kansen om de beleefbaarheid van de Azelerbeek te versterken, waardoor dorp en landschap sterker verbonden worden.

2.3.2 Programma-aanpak Leefbaar Platteland

Het programma *Leefbaar Platteland* van de provincie Overijssel zet in op het versterken van leefbaarheid en brede welvaart in dorpen en buitengebieden. De aanpak is gebiedsgericht en vraag gestuurd, waarbij lokale initiatieven en dorpsplannen centraal staan. De provincie wil samen met bewoners, ondernemers en gemeenten werken aan oplossingen die passen bij de identiteit van het gebied.

- Wonen en leefbaarheid; Er is aandacht voor passende woningen voor jongeren en ouderen, vaak via kleinschalige uitbreidingen of hergebruik van erven. Dit sluit aan bij de wens in de Groene Poort om jongeren te behouden en ouderen een plek te bieden in hun vertrouwde omgeving.
- Sociale cohesie en voorzieningen; Het programma ondersteunt het behoud van scholen, sportaccommodaties en ontmoetingsplekken. Voor de Groene Poort is dit cruciaal om de sociale structuur van dorpen als Zenderen en Hertme te behouden.
- Landschap en natuur; Leefbaar Platteland stimuleert herstel van lanen, beleefbare beekdalen en klimaat adaptieve maatregelen zoals waterberging. Dit past bij de ambitie in de Groene Poort om het pastorale landschap te koesteren en toegankelijk te maken.
- Economie en agrarische sector; Er is ruimte voor verbreding van agrarische bedrijven met passende bedrijvigheid (bijv. kleinschalig kantoor), recreatie en landwinkels. Voor de Groene Poort biedt dit perspectief voor boeren die zoeken naar nieuwe verdienmodellen en samenwerking.
- Duurzaamheid en innovatie; Het programma ondersteunt duurzame energieprojecten en innovatieve concepten zoals Herenboeren. Dit sluit aan bij de wens om landbouw te verduurzamen en nieuwe vormen van gemeenschapslandbouw te verkennen.

- Mobiliteit en infrastructuur; Er wordt ingezet op verkeersveiligheid en landschappelijke inpassing van infrastructuur. Voor de Groene Poort betekent dit kansen om de Hoofdstraat leefbaarder te maken en de impact van de Vloedbeltverbinding te beperken. De Vloedbeltverbinding biedt ook kansen op de afwaardering/herinrichting van bestaande wegen. Niet alleen in het centrum van Borne en Zenderen maar ook daarbuiten.

2.3.3 Woningbouw

In de (ontwerp) omgevingsvisie is opgenomen dat Borne wil groeien naar 30.000 inwoners. Op dit moment is binnen de verschillende ontwikkellocaties ruimte voor 2.500 woningen. Dit is niet voldoende om te groeien naar 30.000 inwoners. De gemeente Borne heeft tot 2030 een opgave van ongeveer 910 extra woningen. Ook in het dorpsplan Zenderen wordt ingezet op nieuwe woningen. De mogelijkheden hiervoor worden momenteel onderzocht. De focus ligt op betaalbare, toekomstbestendige woningen voor jongeren en ouderen, met behoud van het landschappelijke karakter. Naast uitbreiding aan de dorpsranden worden ook flexwoningen ingezet om urgente woonbehoeften op te vangen.
Verder biedt het ervenconcept kansen: agrarische erven kunnen worden herbestemd voor meerdere wooneenheden, gemengde doelgroepen en kleinschalige voorzieningen. Nieuwe erven langs de Albergerweg en in het buitengebied sluiten aan bij het dorps en pastorale karakter. Transformaties van erven vragen om zorgvuldige landschapsinpassing, ruimte voor water en biodiversiteit. In de gebiedssamenwerking Zuidoost-Twente wordt een gezamenlijk programma landelijk gebied ontwikkeld. Voor de toekomstige invulling van de erven wordt ingezet op een meer gebiedsgerichte benadering.

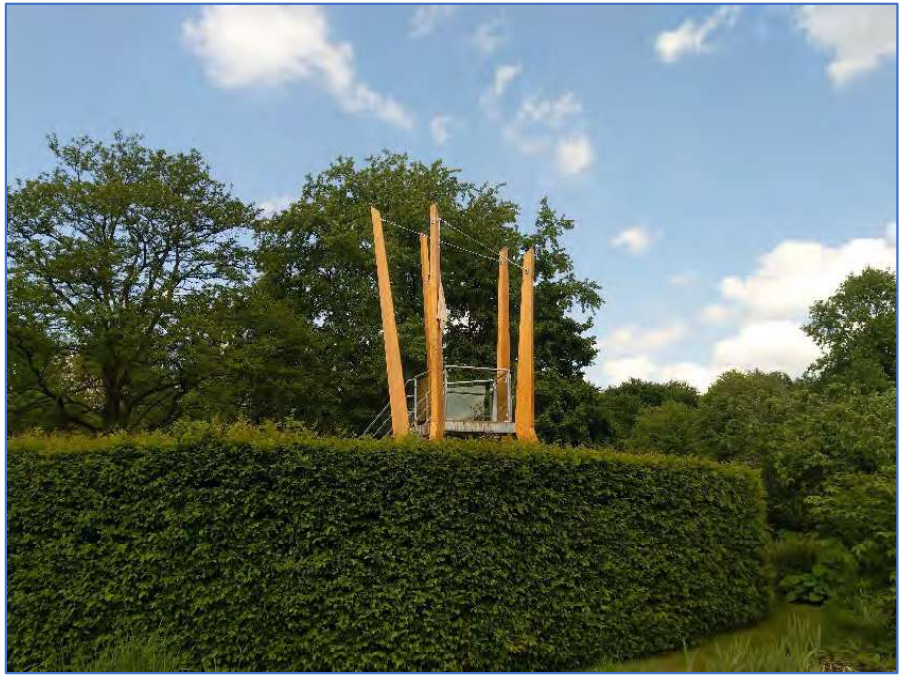
Figuur 7: Carmelitessenklooster buitengebied Zenderen.

In de westelijke dorpsrand van Borne komen verschillende ontwikkelingen bij elkaar. In het gebied komt een deel van de Vloedbeltverbinding. Er zijn verschillende voorzieningen in het gebied aanwezig, onder meer het crematorium en het (regionale) arrestantencentrum. Voor de uitbreiding van Borne wordt ook naar deze westrand gekeken. Omdat een groot deel van de gronden hier in eigendom zijn van landgoed Twickel wordt in samenwerking met Twickel naar de ontwikkeling van woningen gekeken. Damen met buurtschap Groot Azelo kan een gezamenlijke visie ontwikkeld worden voor de gehele westrand van Borne.

2.3.4 Recreatie

Naast de landbouw is de vrijetijdseconomie van groot belang voor de economie van de Groene Poort. Dat is al zo in de huidige situatie, maar ook als potentie naar de toekomst. Dit vanwege de gunstige ligging midden in de stedenband in Twente. In de Groene Poort zijn diverse beeldbepalende historische en religieuze locaties die mogelijk op termijn vrijkomen voor nieuwe (recreatieve) functies en het gebied een unieke cultuur en sfeer geven. De kwaliteit van het landschap in het buitengebied vormt een belangrijk deel van de aantrekkingskracht van de gemeente Borne. Het is belangrijk dat de landschappelijke kwaliteit wordt behouden en verder wordt ontwikkeld. Daarbij kan de toeristische sector een aanjager zijn voor het in stand houden van de agrarische sector in de vorm van nevenfuncties en omschakeling en het stimuleren van korte ketens, zoals het verkopen van lokale producten, het toevoegen van een toeristisch-recreatieve functies, bijzondere verblijfsaccommodaties en evenementen.

Voorbeelden van bestaande bedrijvigheid in de vrijetijdssector zijn onder meer de boerderijwinkels bij 't Hedevelds Bio Ei en Blije Zuivel, Erve Hondenborg, Golfbaan Weleveld, Theehuis de Karmeliet, De Zwanenhof (o.a. beleefpark) en de Kloostergaarde. Ook is er onlangs in het gebied een Herenboerderij gevestigd.

Figuur 8: Uitkijktoren Kloostergaarde Zenderen.

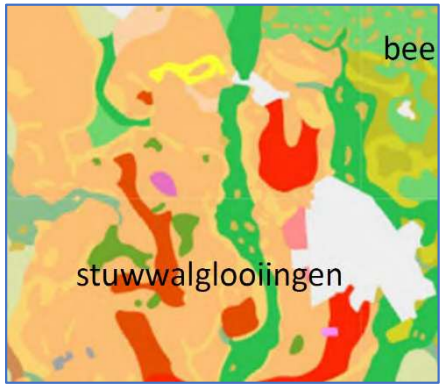
2.4 Natuur, water en klimaat

2.4.1 Natuur en landschap

In de Groene Poort zijn geen Natura 2000 gebieden gelegen. In figuur 9 is de ligging van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) in de Groene Poort weergegeven. Naast bestaande natuur zoals de Doorbraak zijn enkele beken in het gebied aangeduid als ‘zone voor ondernemen met water en natuur’. Deze beken vormen belangrijke verbindende elementen in het NNN.

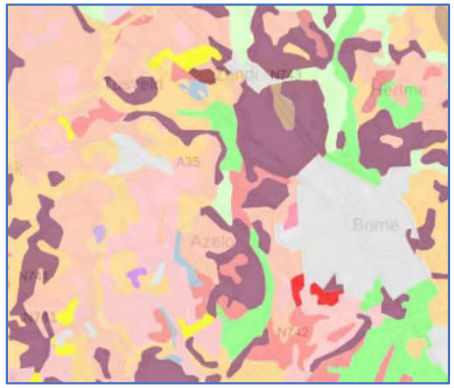
In figuur 10 is de ligging van N2000 gebieden ten opzichte van de Groene Poort weergegeven. De afstand van deze gebieden tot de Groene Poort, bedraagt minimaal enkele kilometers.

De basis van het landschap zijn de geomorfologie en de bodemopbouw. In onderstaande figuren zijn deze voor de Groene Poort weergegeven. Duidelijk te zien zijn de beekdalen en de glooiing van de Zenderse Es.

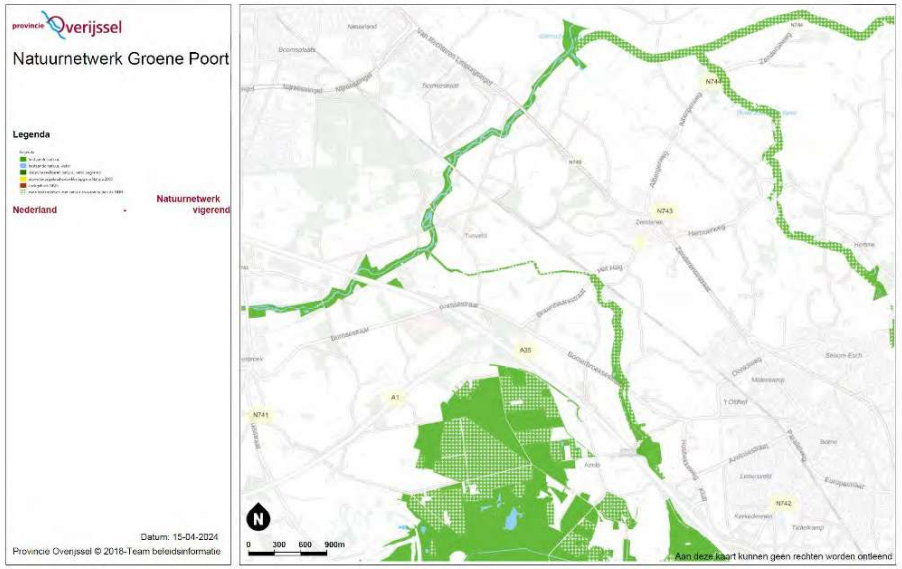
Figuur 11: Geomorfologie.

Rood: hogere delen, stuwwal(glooiingen)
Groen: laagtes, beekdalen

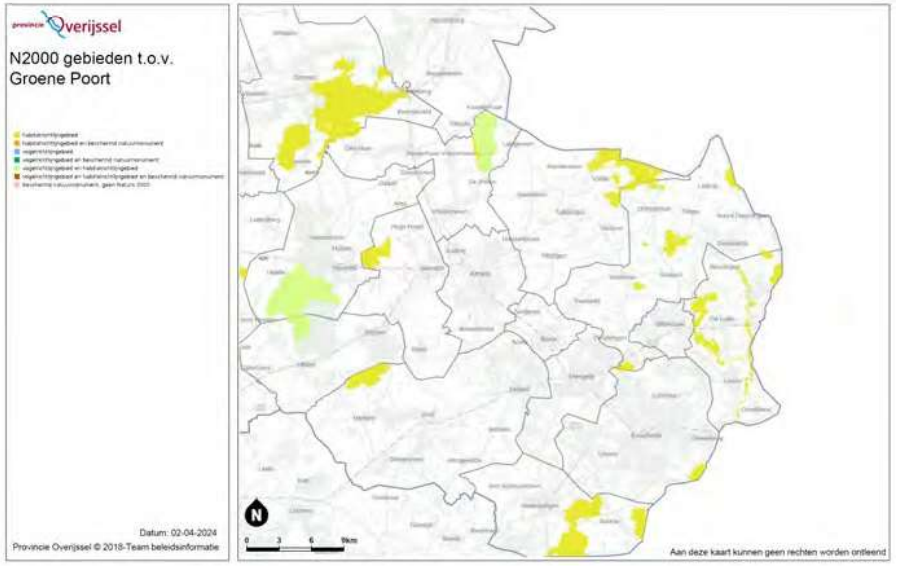

Figuur 12: Bodemkaart.

Groen: Sterk lemige zandgronden met kleidek, eerdgronden.
Oranje: Sterk lemige zandgronden.
Donkerpaars: Sterk lemige enkeerdgronden.
Roze: Zwak lemige zandgronden.

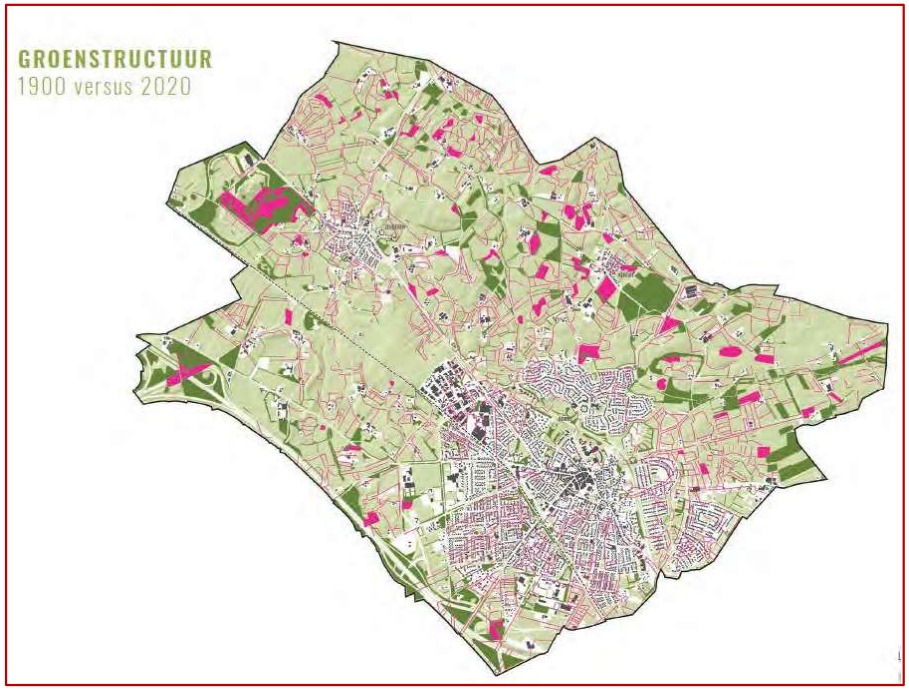

Figuur 9: Natuurnetwerk Nederland (bron: provincie Overijssel).

Figuur 10: Ligging N2000 gebieden (bron: provincie Overijssel).

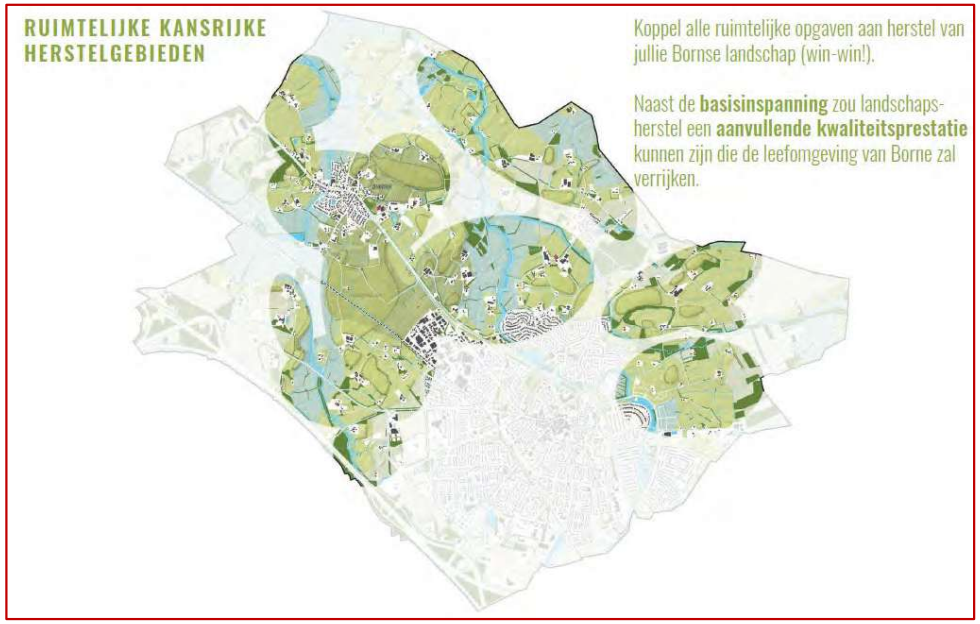
Groene Poort is nog het enige niet verstedelijkte gebied in de stedenband in Twente. Het is essentieel dat de openheid en kwaliteit van deze groene verbinding tussen Noordoost- en Zuidwest-Twente behouden blijft. Uit een landschapsanalyse die de gemeente Borne heeft laten uitvoeren blijkt dat het gebied in de loop van de jaren veel aan landschappelijke kwaliteit heeft ingeboet (figuur 13). Op basis van de landschapsanalyse is ook nagegaan welke mogelijkheden er zijn om de landschapskwaliteit een impuls te geven. Dit is te zien in figuur 14.

Figuur 13: Verlies landschappelijke kwaliteit 1900-2020 (rood: verdwenen landschapselementen; N+L Landschapsontwerpers)

Een goede groenblauwe dooradering draagt ook bij aan de Basiskwaliteit Natuur (BKN). De BKN richt zich op de kwaliteit van de natuur buiten de NNN/ N2000. Met een goede BKN blijven gewone dier- en plantensoorten

Algemeen streven is om tot 10% groenblauwe dooradering te komen. Hoewel de Groene Poort ongeveer voldoet aan deze doelstelling zijn er kansen om de groenblauwe dooradering verder te versterken, onder meer in de beekdalen. Belangrijk daarbij is samen te werken met grondeigenaren en belanghebbenden (particulieren, bewoners, gemeente en waterschap) en na te gaan wat er kan op of langs agrarische gronden (en wat past bij eigen ideeën, mogelijkheden en bedrijfsvoering. Het gaat om goede verbindingen met gebiedseigen en ecologisch beheerde landschapselementen.

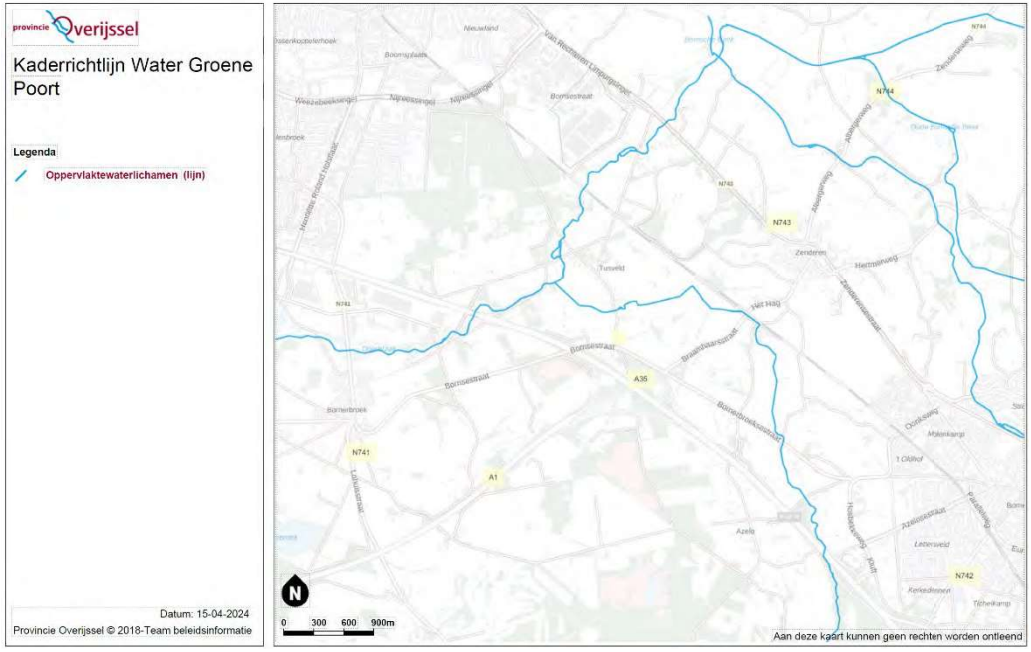
Figuur 14: Herstelmogelijkheden.

algemeen en wordt de afname van de biodiversiteit tegengegaan. De BKN is onderdeel van de Omgevingsvisie van de provincie Overijssel. De conditiescore voor BKN in de Groene Poort ligt globaal tussen de 40-85%. De conditiescore van de Basiskwaliteit Natuur (BKN) in de provincie Overijssel is een maat voor de kwaliteit van de leefomstandigheden (de condities) die nodig zijn om algemene planten- en diersoorten gezond en stabiel te laten blijven in gebieden waar natuur niet de hoofdfunctie heeft (0% = voldoet helemaal niet; 100% = volledig op niveau).
Voor het vervolg van het koploperproject Groene Poort is het zinvol een aanpak van versterking van het landschap te ontwikkelen, waarbij zoveel mogelijk wordt bijgedragen aan de vergroting van de groenblauwe dooradering als aan de verbetering van de conditiescore van de BKN. Dit kan dan mede als kader dienen voor nieuwe ontwikkelingen in het gebied. Hierbij kunnen instrumenten als de bossenstrategie, ANLB en landschapsregelingen behulpzaam zijn.

Zorg is er over de landschappelijke impact van de Vloedbeltverbinding. Er is wel een landschappelijk inpassingsplan, maar dat beperkt zich tot de directe omgeving van de weg. Ook wordt de Tusvelderes doorsneden, waardoor mogelijk verdroging van de omgeving op zal treden.

2.4.2 Water

Het beleid voor water volgt uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Nitraatrichtlijn. De Nitraatrichtlijn wordt uitgevoerd door rijk en provincie en gaat over derogatie, de aanwijzing van Nutriënt Verontreinigde Gebieden, mestwetgeving en het eventueel aanwijzen van bufferzones in beekdalen.
In de Groene Poort zijn verschillende beken gelegen waarvoor een opgave voor de Kaderrichtlijn Water (KRW) geldt: Azelerbeek, (mini)Doorbraak, Bornse Beek, Oude Bornsche Beek en Gammelkerbeek. Op de kaart in figuur 15 zijn de KRW-waterlichamen weergegeven.
De fysieke KRW-opgave in de Groene Poort is voor de korte termijn grotendeels afgerond, maar er blijven uitdagingen voor de toekomst voor de waterkwaliteit. Voor de Azelerbeek ligt de opgave vooral bij het verbeteren van de waterkwaliteit en het terugdringen van stikstofbelasting. Een deel van deze belasting komt uit de landbouw, maar ook vanuit Duitsland en het Twentekanaal. Maatregelen zoals smalle bufferstroken, samenwerking met Duitse partners en natuurvriendelijke oevers zijn belangrijk om de doelen te halen en tegelijkertijd kansen te benutten voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. Waterschap Vechtstromen heeft de WUR gevraagd na te gaan wat de effecten van bestaand beleid zijn (smalle bufferstroken, maatregelen in Duitsland en derogatie).

Figuur 15: KRW-waterlichamen Groene Poort (bron: provincie Overijssel)

De (mini)Doorbraak vormt een ecologisch waardevolle verbinding binnen het Natuurnetwerk Nederland. De KRW-opgave is grotendeels gerealiseerd, maar er liggen kansen om de groenblauwe dooradering, zoals bufferzones, natuurvriendelijke oevers en waterberging, verder te versterken. Door inrichting voor waterberging en het tegengaan van verdroging kan de Doorbraak bijdragen aan een klimaatbestendig landschap en behoud van ecologische kwaliteit.
Voor de Bornse Beek is de waterkwaliteit nog onvoldoende, vooral door stedelijke belasting via rioolwaterzuiveringen. Er is geen directe landbouwopgave, maar wel een noodzaak om stedelijke bronnen aan te pakken en de ecologische inrichting van de beek te verbeteren. Dit biedt mogelijkheden om de beek ook recreatief en landschappelijk aantrekkelijker te maken. De Oude Bornsche Beek kent een beperkte ecologische kwaliteit en vraagt om herstel van natuurlijke structuren. Hoewel er geen grote landbouwopgave is, kunnen maatregelen zoals aanleg van bufferzones en waterberging bijdragen aan klimaatadaptatie en een robuuster watersysteem. Tot slot heeft de Gammelkerbeek agrarische invloed. De fysieke KRW-maatregelen zijn grotendeels afgerond, maar de beek voldoet nog niet aan de gewenste kwaliteit. Voor de toekomst ligt de nadruk op het versterken van natuurvriendelijke oevers en het verbeteren van doorstroming. Deze maatregelen kunnen goed gecombineerd worden met landschapsherstel en het vergroten van biodiversiteit. Voor meer informatie over de actuele stand van de KRW zie het KRW-Portaal.

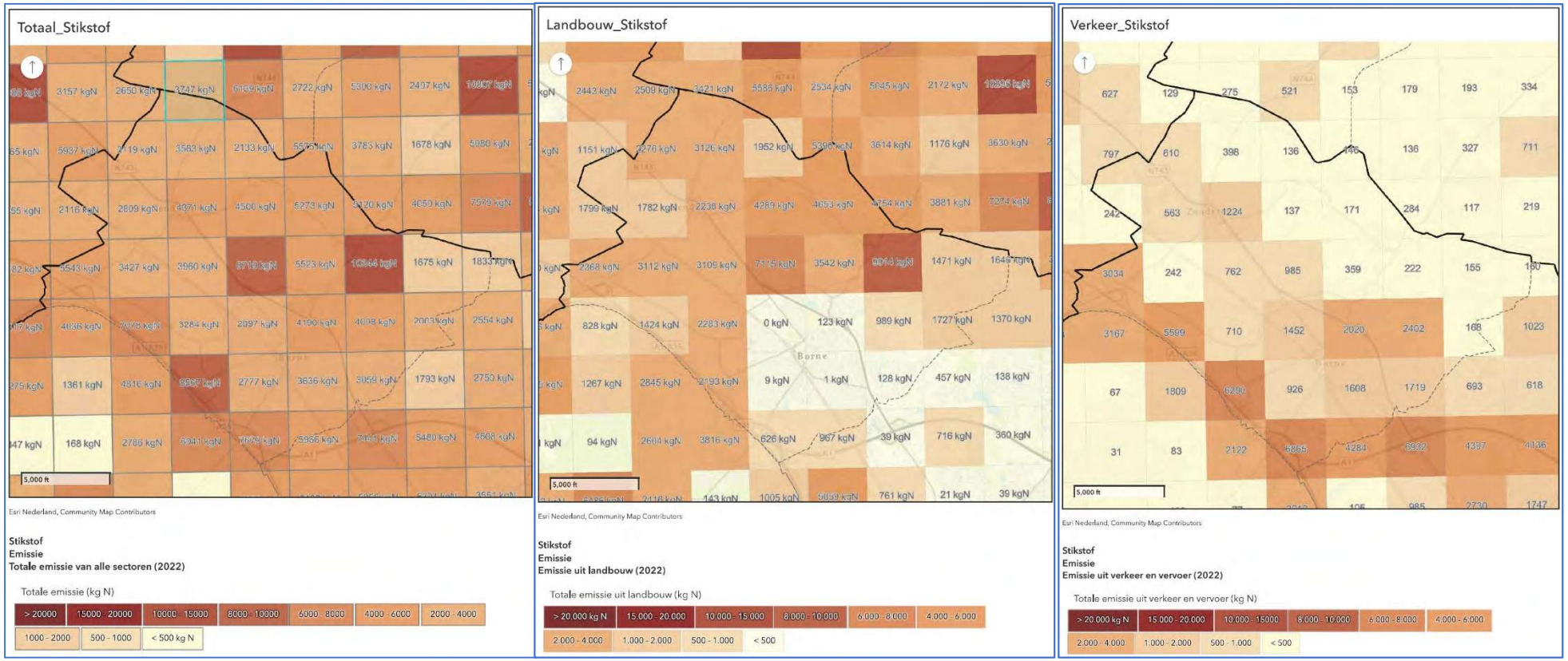
Puur vanuit water geredeneerd liggen er voor de korte termijn geen grote opgaven in de Groene Poort, maar er zijn wel veel kansen om meervoudige opgaven samen met water te realiseren, zoals klimaat (periode watertekort/droogte en heviger buien), agrarisch natuurbeheer, bosaanleg, groenblauwe dooradering, recreatie, etc. Voor het behalen van de doelen op langere termijn zal hierop zeker ingezet moeten worden. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van de ervaringen in de TVOP-proeftuin Beekdalen en verschillende stimuleringsprogramma's zoals 'Zoetwatervoorziening Oost-Nederland', 'Haarvaten op Peil' en het 'Deltaplan Agrarisch Waterbeheer'.

2.4.3 Stikstofopgave

In figuur 17 is de stikstofemissie (2022) per kilometerhok in de Groene Poort te zien. De landbouw draagt een groot deel bij aan de stikstofuitstoot. Verder is verkeer rond de snel- en hoofdwegen een belangrijke bron in dit gebied. De rijksoverheid bepaalt de stikstofopgave via wetgeving, terwijl provincies en gemeenten zorgen voor uitvoering en vergunningen. Vooral ammoniak uit mest is de grootste veroorzaker van stikstofdepositie in Natura 2000-gebieden, wat biodiversiteit en bodemkwaliteit aantast.
Het is nog niet duidelijk hoe het beleid voor vermindering van de emissie van stikstof eruit gaat zien. In de Groene Poort is in elk geval een mogelijkheid om met vermindering van de emissies aan de slag te gaan. Er zijn ook al stappen gezet door agrarische bedrijven in het gebied, bijvoorbeeld door toepassing van innovatie in de vorm van een stikstofkraker. Verder is het van belang het beeld voor de stikstofemissies verder te verfijnen. De vraag is of alle onderliggende gegevens nog actueel zijn, bijvoorbeeld of vergunningen nog wel in gebruik zijn. Dit is van belang om de precieze opgave in de Groene Poort vast te kunnen stellen. De emissies vanuit verkeer zullen vooral aangepakt moeten worden door landelijk beleid.

Figuur 16: Stikstofkraker Borne (bron: Borne Boeit)

Figuur 17: Stikstofemissie 2022, bron: Gebiedsatlas Overijssel.

2.4.4 Klimaat

Ook in de Groene Poort zal rekening gehouden moeten worden met klimaatverandering. Daarbij gaat het om het toekomstbestendig maken van de waterhuishouding, opslag van CO_2 in beplanting en bodem en het verminderen van emissies van CO_2 en methaan. Bij waterhuishouding gaat het om de inrichting van de vele beken in de Groene Poort en het voorkomen van wateroverlast en verdroging in het gebied. Zoals hiervoor aangegeven vormen de beken een goede structuur om in de Groene Poort te werken aan meervoudige opgaven. Klimaat is er daar een van. In de verkenning dient dit nader uitgewerkt te worden voor de verschillende beken in de Groene Poort. Verder kan er in de verkenning gekeken worden naar mogelijkheden voor een

klimaatbestendig bodembeheer, bijvoorbeeld door het verhogen van het organische stofgehalte. Daarmee wordt verdroging verminderd en opslag van CO_2 in de bomen gestimuleerd. Verder is vermindering van methaanemissie in de landbouw een onderwerp dat uitgewerkt kan worden.

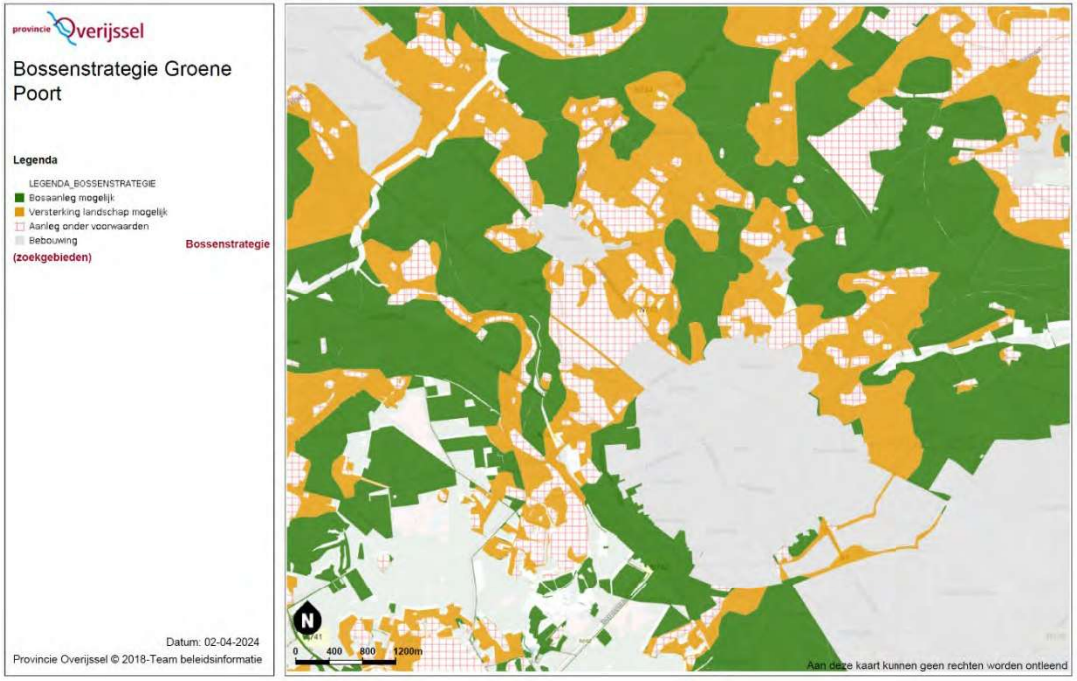
Voor het opslaan van CO_2 in beplantingen heeft de provincie Overijssel de regeling 'meer bos in Overijssel' in het leven groepen. Provincie Overijssel heeft daarmee uitwerking gegeven aan de bossenstrategie in Overijssel. Ook in de Groene Poort zijn gebieden aangewezen waar eventueel extra bos en landschapselementen aangelegd kunnen worden. In figuur 18 is te zien welke gebieden in de Groene Poort in aanmerking komen voor deze regeling.

Onder meer op Landgoed Weleveld zijn de eerste projecten al gerealiseerd. Onder meer de oude laanstructuur is hersteld door aanplant van walnotenbomen, zoals te zien is in figuur 19.

Er zijn meer mogelijkheden in Groene Poort om gebruik te maken van de bossenstrategie, op bestaande en nieuwe landgoederen, langs de beken of in combinatie met de landschapsmaatregelen voor de nieuwe Vloedbeltverbinding.

Figuur 19: Laan Weleveld (bron: Landgoed Weleveld).

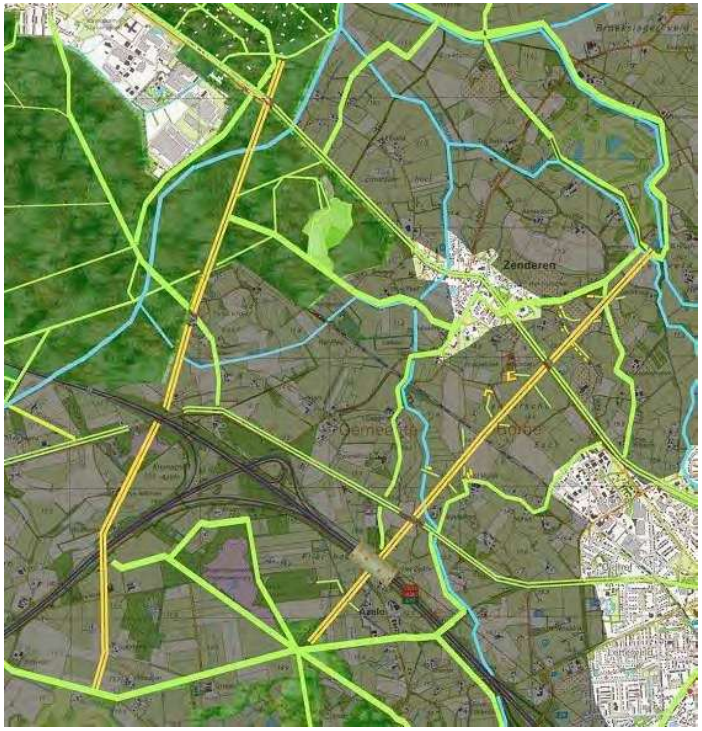
Figuur 18: Bossenstrategie provincie Overijssel.

Bij de provincie Overijssel is een regeling in de maak die mogelijkheden biedt aan stoppende boeren. Het betreft de MGB-regeling (Maatregel Gebiedsgerichte Beëindiging) en dit is een subsidieregeling voor agrariërs die de bedrijfsvoering willen staken. Een optie voor de stakende boeren is om een NSW-landgoed te starten.

Ook zou de bossenstrategie gebruikt kunnen worden om de landgoederen Weleveld, Twickel en Huize Almelo met lanen te verbinden. Daarbij kan gebruik gemaakt worden van eerdere ideeën zoals bijvoorbeeld het 100-lanenplan dat Ton Schaap, stedenbouwkundig architect van Amsterdam en Enschede in 2004 het kader van een

verzoek van Architectuurcentrum Twente heeft opgesteld. Daarin stelt hij voor de verbindingen in de driehoek Twickel, Huis Almelo en Weleveld te herstellen. Schaap wil dit doen door de aanleg van lanen. Historisch passen dergelijke lanen bij Twente. Twente is rijk aan prachtige lanen, bijvoorbeeld de Gravenallee van Huis Almelo en de Twickellerlaan.

Voor de versterking van de landschappelijke en recreatieve kwaliteit van het gebied spelen de huidige landgoederen een belangrijke rol. In de verkenning kan onderzocht worden in hoe de verbinding tussen de grotere landgoederen (Weleveld, Almelo en Twickel; WAT-venster) versterkt zou kunnen worden. Ook kunnen de mogelijkheden voor nieuwe landgoederen wellicht nader in beeld worden gebracht

Figuur 20: 100-lanenplan Ton Schaap.

2.6 Knelpunten en kansen vanuit gebiedsanalyse

Knelpunten:

- Door ligging in het stedelijk netwerk veel druk op de ruimte en het landschap.
- Gronddruk en versnippering is ook een probleem voor de landbouw. Van belang is grip op grond te krijgen, door bijvoorbeeld ruilverkaveling en een gebiedsgerichte grondstrategie.
- Relatief veel kleine agrarische bedrijven zonder toekomstperspectief.
- Stikstofemissie: vooral vanuit landbouw en verkeer, beleid nog onduidelijk.
- Waterkwaliteit: Azelerbeek en Bornsche Beek hebben opgaven, deels grensoverschrijdend.
- Verdroging en wateroverlast door klimaatverandering.

Kansen

- Verhaal en cultuurhistorie Groene Poort goede drager voor versterking van de kwaliteit van het gebied.
- Dorpsplannen Zenderen en Hertme bieden kansen voor wonen, ontmoetingsplekken en recreatie.
- Toepassing van het landgoedmodel om landschap en beleving van de Groene Poort te versterken. In het gebied spelen de grotere landgoederen Twickel, Weleveld en Huize Almelo een belangrijke rol bij de verweving van ecologie, economie en cultuur. Dit concept is van belang voor de toekomstige ontwikkeling van de Groene Poort. Agrariërs die willen omvormen naar bijvoorbeeld een NSW-landgoed, zouden zo kunnen bijdragen aan de landschappelijke verbindingen en kwaliteit van het gebied.
- Versterking Groenblauwe dooradering: aanleg beheer houtwallen, bosjes, singels, poelen; kruidenrijke randen, akkerranden e.d.
- Verbindingszones: meervoudige opgaven, samenhang zoeken met KRW-opgaven (klimaat, water, verbinding, landschap).
- Mogelijkheden om aan de slag te gaan met vermindering emissies stikstof, methaan en CO_2.
- Na afronding van de grondverwerving voor de Vloedbeltverbinding ontstaan kansen voor andere ontwikkelingen in het gebied.
- Omschakeling naar grondgebonden en kringlooplandbouw biedt perspectief.
- Natuurinclusieve landbouw op landgoederen en in de beekdalen.
- Korte ketens en streekproducten door nabijheid Twentse steden.
- Combinatie met recreatie en toerisme (boerderijwinkels, bijzondere verblijfsaccommodaties).
- Bossenstrategie en landschapsherstel (aanplant bomen, laanstructuren).

Tegenstrijdigheden

- Behoud open landschap vs. toekomstige opgaven stedelijke ontwikkelingen.
- Ruimte voor landbouw vs. uitbreiding natuur en bos.
- Toeristische ontwikkeling vs. rust en natuurkwaliteit (bijv. Tusveld).
- Stikstofreductie vs. economische positie agrarische sector.

Hoofdstuk 3 Beelden en wensen inwoners, ondernemers en grondeigenaren/- gebruikers

3.1 Proces

De Groene Poort is een strategisch gebied binnen de netwerkstad Twente. Het gebied is van groot belang om de groene verbinding tussen landgoederenzone van Zuidwest-Twente en het Nationaal Landschap van Noordoost-Twente te behouden.. Door diverse ruimtelijke ontwikkelingen (met name de Vloedbeltverbinding) is de noodzaak ontstaan om opnieuw integraal te kijken naar dit gebied met als doel een verdere versterking van de landschappelijke kwaliteit (en het voorkomen van nog meer stedelijke ontwikkelingen). Dit is de aanleiding geweest om een voorverkenning te starten. De gemeente heeft hierom in overleg met belanghebbenden in het gebied een voorverkenning gestart.

In de voorverkenning en ook daarvoor al in het IBP Vitaal Platteland-project Groene Poort (onderdeel Twentse pilot programma Interbestuurlijk programma Vitaal Platteland, voorloper van het NPLG) is gesproken met verschillende belanghebbenden, zoals agrariërs, vertegenwoordigers van dorpen en buurtschappen, van recreatie en van de landgoederen en groene partijen om de ideeën en wensen van de belanghebbenden in beeld te krijgen.

3.2 Beelden en wensen toekomst Groene Poort

Om de beelden en wensen van betrokkenen in de Groene Poort in kaart te brengen zijn verschillende gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers is de pijlers Landbouw, Leefbaarheid en Natuur/Landschap. Per pijler wordt een samenvatting gegeven van de resultaten van die gesprekken

3.1.1 Landbouw

Bureau Eeckhof heeft in 2025 een aantal keukentafelgesprekken gevoerd met een 20 grotere agrarische bedrijven in de Groene Poort. De rapportage van Eeckhof is als aparte bijlage bij dit rapport gevoegd. Onderstaand zijn de conclusie en aanbevelingen uit het rapport opgenomen.

De agrariërs in de Groene Poort voelen zich sterk verbonden met het landschap en hun erf. Het gebied wordt ervaren als een prettige, hechte omgeving met een rijke agrarische traditie en een herkenbaar karakter. De meeste bedrijven zijn familiebedrijven die generaties lang in hetzelfde landschap hebben gewerkt; die continuïteit is een bron van trots en identiteit. Tegelijkertijd is er een groeiend besef dat die continuïteit niet meer vanzelf spreekt. De gesprekken laten een divers en versnipperd beeld zien: er zijn bedrijven met een duidelijke opvolger, bedrijven die de overdracht nog verkennen en een aanzienlijke groep zonder opvolging. Juist dat laatste, tien van de eenentwintig ondernemers hebben op dit moment geen opvolger, kleurt veel van de verwachtingen over de toekomst. De vrees is dat het buitengebied zonder actieve boeren verschraalt: minder beheer, minder economische activiteit en op termijn risico op verpaupering.

Wat agrariërs willen vasthouden, is helder: ruimte om te ondernemen in een landschap dat ze kennen en koesteren. Het uitgangspunt voor de meesten blijft een doelmatige, hoogproductieve landbouw, passend bij hun bedrijfstype en vakmanschap. Tegelijkertijd staat men open voor verbreding waar dat logisch voelt: een zorgtak, recreatie, een landwinkel of kleinschalige verkoop aan huis. Ook agrarisch natuurbeheer spreekt velen aan; zo geeft zo'n 60% aan bereid te zijn groenblauwe diensten te leveren mits daar een reële vergoeding tegenover staat. Enkelen zien bovendien kansen in (bio)energie of innovatieve technieken, zoals een stikstofkraker of biogas, maar benadrukken dat schaalgrootte, investeringszekerheid en passende vergunningen daarbij doorslaggevend zijn.

De belangrijkste wens richting overheid is feitelijk: duidelijkheid en vertrouwen. "Laat de ondernemer ondernemen" klinkt vaak als samenvatting van een bredere behoefte. Ondernemers vragen om voorspelbare regels en snellere, beter uitlegbare procedures. Onzekerheid over stikstof- en natuurbeleid, wisselende normen voor mest en bemesting, en lange doorlooptijden bij vergunningen maken het lastig om keuzes te maken, laat staan te investeren. Agrariërs vragen de gemeente daarom om minder extra lokale regels en meer meebewegen: grotere of flexibeler bouwblokken waar dat bedrijfsmatig nodig is, vlottere toetsing van verbredingsplannen, en ondersteuning bij praktische stappen zoals pacht, erfaanpassing of een landwinkel. Persoonlijk contact en zichtbare betrokkenheid (een wethouder die komt luisteren) worden als waardevol ervaren en helpen om wantrouwen te doorbreken.
Zorgen zijn er op meerdere fronten. Allereerst over opvolging: zonder perspectief voor jonge boeren is het moeilijk om langjarig te investeren, zowel financieel als mentaal. Daarnaast zijn er zorgen over de gevolgen van de Vloedbeltverbinding en andere ruimtelijke claims op de grondpositie van de agrarische bedrijven. Bedrijven verliezen kavels of worden doorsneden; de provincie legt claims zonder dat er meteen een helder handelingsperspectief of compensatie ligt. Dat blokkeert dagelijkse keuzes (wel/geen stalrenovatie, wel/geen grondruil) en zet relaties onder spanning. Ook pacht is een specifiek aandachtspunt in dit gebied, mede door landgoederen zoals Weleveld en Twickel. Bij pachtbedrijven verlopen overname en beëindiging wezenlijk anders dan bij eigendom: minder investeringszekerheid, andere procedures en extra afhankelijkheden. Ondernemers vragen daarom om een actieve rol van gemeente en grondeigenaren om, waar mogelijk, de overgangen soepeler te maken.

Op bedrijfsniveau spelen praktische knelpunten: zorgen over mestafzet en bemestingsruimte, beperkte grondbeschikbaarheid, verouderde gebouwen die lastig zijn te herbestemmen, en het spanningsveld tussen extensivering en economische haalbaarheid. Niet iedereen kan of wil omschakelen; veel bedrijven willen vooral goed en doelmatig blijven boeren, met ruimte voor kleine stappen naar verduurzaming als die economisch te verantwoorden zijn.
Tegelijkertijd zien agrariërs kansen voor samenwerking. Ruim de helft noemt mogelijkheden om in ketens of lokaal samen te werken, bijvoorbeeld tussen melkveehouders en jongvee-opfokkers, of tussen veehouders en akkerbouwers. Samenwerking met natuurorganisaties wordt sporadisch genoemd, maar kan perspectief bieden wanneer doelen en vergoedingen helder zijn. Ook vrijwillige kavelruil leeft bij een deel van de boeren als instrument om de bedrijfsstructuur te verbeteren, mits zorgvuldig gefaciliteerd en voldoende schaalbaar.

Naast het bedrijf speelt de leefbaarheid van het buitengebied een rol. Boeren waarderen de sociale samenhang en nabijheid van voorzieningen, maar zien druk op scholen, sport en ontmoetingsplekken. Zij maken zich zorgen over toenemende verkeersdruk en de instroom van welvarende bewoners zonder binding met het agrarische ritme, wat de sociale mix en wederzijds begrip kan veranderen. Tegelijk klinkt een constructieve houding: boeren willen deel van

de oplossing zijn voor de woningvraag, bijvoorbeeld via hergebruik van vrijkomende erven, zolang inpassing zorgvuldig gebeurt en het productieprofiel van het gebied overeind blijft.

3.1.2 Leefbaarheid

De dorpsraad van Zenderen heeft in 2023 het initiatief genomen om een Dorpsambitie te laten opstellen door adviesbureau Odin. Hiervoor is onder andere een enquête onder inwoners uitgezet. Daarnaast is er in november 2025 een gesprek gevoerd met alle dorpsraden. Onderstaand geeft weer wat hieruit is gekomen.

De inwoners van de Groene Poort – met dorpen als Zenderen en Hertme en buurtschappen zoals Azelo en Tusveld – voelen zich sterk verbonden met hun omgeving. Zij zijn trots op het unieke landschap en willen de rust, ruimte en kwaliteit van het gebied behouden. Het pastorale karakter, met open groene structuren, erven, landgoederen en beekdalen, vormt voor hen een kernwaarde die gekoesterd moet worden. Bewoners zien een toekomst waarin dit landschap niet alleen beschermd blijft, maar ook beleefbaar wordt. Het zichtbaar en toegankelijk maken van beken, zoals de Azelerbeek, speelt hierin een belangrijke rol. Wandelroutes, natuurlijke speelplekken en ruimte voor waterberging dragen bij aan zowel recreatie als klimaatadaptatie.
Voor de dorpen is het behoud van voorzieningen en sociale samenhang essentieel. Scholen, sportaccommodaties en ontmoetingsplekken moeten blijven bestaan om het dorpsleven levendig te houden. Tegelijkertijd leeft een duidelijke wens voor passende woningen voor eigen inwoners. Jongeren en ouderen moeten in hun vertrouwde omgeving kunnen blijven wonen. Bewoners denken daarbij aan kleinschalige uitbreidingen van dorpskernen en het hergebruik van vrijkomende erven. Innovatieve woonvormen, zoals flexwoningen en ervenconcepten, worden gezien als kansrijk, mits deze zorgvuldig worden ingepast in het landschap en bijdragen aan duurzaamheid en sociale cohesie.

Zenderen wil werken aan het versterken van de landschappelijke kwaliteit rondom het dorp. Het gebied met de Zenderense Es, verspreid liggende erven, landgoederen en het beekdal van de Azelerbeek wordt gezien als een kernkwaliteit. Bewoners willen dat deze kwaliteiten niet alleen behouden blijven, maar ook zichtbaar en toegankelijk worden. De komst van de Vloedbeltverbinding biedt kansen om de Hoofdstraat af te waarderen, verkeersdruk te verminderen en ruimte te creëren voor groen, veilige oversteken en een aantrekkelijk dorps karakter. Het beekdal moet onderdeel worden van de dorpskern, met natuurlijke inrichting, recreatieve routes en waterberging.

Hertme hecht veel waarde aan het pastorale landschap, met name de bomenlanen langs de Hertmerweg. Bewoners willen deze structuren behouden en versterken. Ook hier speelt de wens om het beekdal beleefbaar te maken, met wandelroutes en natuurlijke speelplekken. Het dorpskarakter – gemoedelijk, groen en landelijk – moet behouden blijven, met aandacht voor biodiversiteit en veilige verbindingen tussen dorp en landschap.
Azelo heeft een sterke sociale structuur en wil voorzieningen zoals school en buurthuis behouden. Wonen op vrijkomende erven is een belangrijk thema, evenals zorg over toekomstige ontwikkelingen zoals nieuwbouw achter de Zwanenhof. Tusveld richt zich op rust, natuur en landschappelijke kwaliteit. Bewoners willen verstoringen door infrastructuur voorkomen en ecologische verbindingen, zoals de Doorbraak, beschermen. Zij staan open voor kleinschalige voorzieningen en innovatieve concepten zoals Herenboeren, mits deze bijdragen aan duurzaamheid en het open karakter van het landschap.

Naast de landbouw is de recreatie een belangrijke economische drager in de Groene Poort. In de (ontwerp) Omgevingsvisie is het faciliteren/ontwikkelen van de vrijetijdseconomie in (o.a.) de Groene Poort als één van de speerpunten opgenomen. In 2023 waren er in Borne 451 banen in de sector recreatie en toerisme (bron: Databank Overijssel). Daarmee is deze sector groter dan de landbouw in het gebied (127 banen in 2023). Door de ligging van de Groene Poort in de stedenband van Twente zijn er veel kansen voor recreatie en toerisme in het gebied. De ondernemers in het gebied spelen hierop in en zien het belang van versterking van landschap en beleving van het landelijk gebied. Bij een bijeenkomst van Visit Borne voor ondernemers in de vrijetijdssector op 14 januari 2026 is het koploperproject de Groene Poort toegelicht en is er gebrainstormd over de mogelijkheden die ontstaan bij de transitie van het gebied in de komende jaren. Aan de hand van leefstijlprofielen (zie https://leefstijlvinder.nl/) werden ideeën voor transitie voor fictieve ruimtelijke ontwikkelingen (enkele erven en een klooster) uitgewisseld. In onderstaand overzicht zijn de resultaten daarvan samengevat.

Situatie (fictieve voorbeelden)	**Leefstijl 'Avontuurzoeker'**	**Leefstijl 'Stijlzoeker'**	**Leefstijl 'Inzichtzoeker'**	**Leefstijl 'Rustzoeker'**

Melkveehouderij aan de beek met 250 koeien:
• *Pluspunten:*
  ○ *Direct aan de beek*
  ○ *Rustige groene omgeving*
  ○ *Weids uitzicht over het landschap*
  ○ *Grote ligboxenstal en bijgebouwen*
• *Uitdagingen:*
  ○ *Boer zoekt verbreding op erf door stikstofregels en transitieopgave landbouw*
  ○ *Waterkwaliteit en natuurherstel*
	Mogelijkheden:
	• Streekproducten
	• BBQ van de eigen koeien
	• Kanoplek/fierljeppen (de Bornse Sprong)
	• Opvang
	• Knuffelkoe
	• Roeien /waterrecreatie
		Mogelijkheden:
		• Theetuin
		• Luxe glamping
		• Kanoverhuur
			Mogelijkheden:
			• Kleinschalige vakantiehuisjes
			• Recreatieve routes
			• Galerie, tentoonstellings-ruimte met als thema het gebied zelf
			• Als bezoeker beleven hoe landbouw werkt
			• Klein museum melkveehouderij in de Groene Poort
			• Tussen de dieren slapen
				Mogelijkheden:
				• Koe knuffelen
				• Blotevoetenpad/kabouterpad
				• Aquarelcursussen
				• Melktap
				• Picknickplekken aan de beek
				• Kaasmakerij

Leegstaande varkenshouderij
• *Pluspunten:*
  ○ *Ruim erf met veel m^2*
  ○ *Goede verkeersontsluiting*
  ○ *Rustige landelijke omgeving*
• *Uitdagingen:*
  ○ *Veel verstening, leegstaande gebouwen, achterstallig onderhoud*
  ○ *Geen opvolging, vandaar niet meer actief*
	Mogelijkheden:
	• Een buitencentrum van maken, vergelijkbaar met de Houtmaat
	• Camping
	• Paintball/escaperoom
	• Muziektheater/lawaai
	• IJsbaan
	• Tiny houses
	• Creatieve broedplaats
		Mogelijkheden:
		• Escape room
		• Festival/evenementen locatie
		• Duurzaamheid 'met een rauw randje'
			Mogelijkheden:
			• Tiny House community
			• AZC
			• Pixelfarming of Herenboerenproject met grote gemeenschapskeuken
			• Gemeente die durft!
			• Mini Orvelte
			• Aandacht voor verschillende culturen
				Mogelijkheden:
				• Restaurant
				• Boerderij appartementen
				• Lodges
				• Pluktuin
				• Mini-bieb
				• Kabouterpad met sanitair
				• Retraite ruimtes
				• Yoga faciliteiten

Historische boerderij in waardevol landschap
• *Pluspunten:*
  ○ *Monumentale boerderij met erfgoedwaarde*
  ○ *Groene rustige ligging*
  ○ *Nabij wandel- en fietsroutenetwerk*
• *Uitdagingen:*
  ○ *Behoud van erfgoed is leidend*
  ○ *Beperkt ruimte voor ingrijpende aanpassingen*
  ○ *Niet geschikt voor grootschalige functies, moet passen bij elkaar*
	Mogelijkheden:
	• Historie behouden
	• Avonturen tuin/belevenistuin
	• BB met thema 'zoals in 1880'
	• Kleding uit die tijd
	• Kinderfeesten gericht op geschiedenis
	• Huttenkloas/escape room
	• Kleinschalig houden
		Mogelijkheden:
		• Exclusieve vanantie bungalow voor (vrienden-)groepen
		• Boerderij-lodges
		• Veel kunst aan de muur
		• Kookstudio
			Mogelijkheden:
			• Streekproducten
			• Rustpunt met high tea en vergaderlocatie
			• Kunstpunt van maken (beeldentuin)
			• Artists in residence (zoals in Diepenheim)
			• Iets van een tuin; kruiden-, pluk-, groentetuin
				Mogelijkheden:
				• Rustpunt, toilet
				• Routeboekjes voor de fiets- en wandelpaden
				• Laagdrempelige landgoedwinkel
				• Geen druk terras, maar veel ruimte voor individuele aandacht
				• Zit/ ligruimte met als doel beleven van vrijheid/ niets hoeven

Klooster zoekt nieuwe invulling
• *Pluspunten:*
  ○ *Iconisch, beeldbepalend gebouw*
  ○ *Culturele en matschappelijke waarde*
  ○ *Ligging nabij de kern*
  ○ *Aanwezige bezinningstuin*
• *Uitdagingen*
  ○ *Bisdom Utrecht als tussenpartij*
  ○ *Hoge onderhouds- en energielasten*
  ○ *Behoud van cultuur historische waarde*
	Mogelijkheden:
	• Bierbrouwerij/wijngaard
	• Feestlocatie ('ik werk aan mijzelf'/ 'tot diep in de nacht'
	• Pottenbakkerij
	• Expositieruimte
	• Beeldentuin
	• Bezinning
		Mogelijkheden:
		• Wellness hotel met sauna en yoga
		• Luxe feest-/trouwlocatie
		• Micro bierbrouwerij van dit klooster
			Mogelijkheden:
			• Hergebruik als bierbrouwerij/wijnbeleving
			• Gericht op bezinning met mogelijkheid om te blijven slapen
			• Mini museum met privé rondleiding die je vooraf kunt boeken.
			• Fietsverhuur
			• Karakteristieke tuin die door de omgeving zelf wordt bijgehouden
				Mogelijkheden:
				• Lekker kunnen rondstruinen door de tuin
				• Moestuin
				• Assortimentstuin (vergelijkbaar met Kloostergaarde Zenderen)
				• Mogelijkheden voor meditatie en bezinning
				• Winkeltje gericht op esoterische producten
				• Trouwlocatie
				• Groentenverbouw met verkoop

In zijn algemeenheid vinden de ondernemers dat initiatieven en activiteiten in het buitengebied bijzonder, kleinschalig en passend bij de streek moeten zijn.

3.1.3 Natuur en landschap

Met name op de landgoederen in de Groene Poort zijn er verschillende initiatieven en projecten voor versterking van landschap en natuur. In de werksessie natuur (april 2024) waar het landgoed Weleveld, Waterschap Vechtstromen, stichting Twickel, Collectief Midden Overijssel, ANV Hooltwark, Landschap Overijssel, provincie Overijssel en gemeente Borne aanwezig waren, om de ontwikkelingen en opgaven voor natuur, landschap en water, maar ook de wensen en ideeën van de betrokkenen in beeld te krijgen

Landschap Overijssel (LO) is beheerder van de Doorbraak. LO hanteert de systeembenadering. Er wordt gekeken naar de landschapsgeschiedenis om ontwikkeling en beheer vorm te geven. Het gaat om de visie op lange termijn, waar liggen kansen voor systeemherstel. In dit gebied zijn dat de beekdalen in relatie met de bossenstrategie en groenblauwe dooradering. Het jaar 1900 is in de al uitgevoerde landschapsanalyse als referentiejaar genomen om te laten zien hoe het landschap er vóór de grootschalige ontwikkelingen in de landbouw uitzag. Doel is het systeem weer in balans te brengen en er wordt gestreefd naar een evenwicht in functies.
Interessant is te kijken of de grondeigenaren in beekdalen zelf het beheer kunnen doen (agrarisch natuurbeheer). Voor agrarisch landschaps- en waterbeheer is het van belang om tot lange termijn afspraken en contracten te komen en het beheer vorm te geven vanuit de ecosysteemgedachte. Er wordt gewerkt aan één loket voor dit soort diensten voor de grondeigenaren en -gebruikers in Overijssel.

De gemeente Borne ziet de Groene Poort als een cruciale groene schakel in de stedenband van Twente en wil zich inzetten voor het behoud en de versterking van dit gebied. Zij wil een gebiedsagenda opstellen waarin initiatieven en opgaven worden gebundeld en kansen benut, bijvoorbeeld bij de herinrichting van Zenderen om water- en landschapsmaatregelen te realiseren. De provincie Overijssel benadrukt het belang van groenblauwe dooradering en wijst op mogelijkheden voor bosaanleg via de bossenstrategie en subsidies voor natuurbeheer. Ook signaleert zij dat de Europese natuurherstelverordening extra maatregelen kan vragen. Het waterschap Vechtstromen geeft aan dat de geplande fysieke KRW-maatregelen grotendeels zijn afgerond. De waterkwaliteit voldoet nog niet aan de normen, onder meer door belasting door rioolwaterzuiveringen en instroom van buiten het gebied. Voor de lange termijn is inzet nodig voor klimaatadaptatie, waterberging en het voorkomen van verdroging. Het waterschap werkt aan een plan voor afkoppeling van regenwater en riooloverstorten, waarbij samenwerking met gemeenten en grondeigenaren essentieel is om juridische risico's te vermijden.

Landgoed Weleveld werkt aan een duurzame toekomst waarin natuurbehoud en landschappelijke kwaliteit centraal staan. Om dit te realiseren, zijn structurele inkomsten nodig, bijvoorbeeld via de golfbaan, én projecten die bijdragen aan herstel en ontwikkeling. In 2023 is een landgoedversterkingsplan opgesteld met concrete acties: het nemen van hydrologische maatregelen tegen verdroging van bospercelen, het afwerken van de Welevelderallee (oorspronkelijke laan) voor een betere wandelfunctie, de herinrichting van de Hertmerweg en de aanleg van een brug over de Bornse Beek. Zo blijft het landgoed aantrekkelijk en toekomstbestendig.

Verder wordt aandacht gevraagd voor het in hoofdstuk 2 genoemde 100-lanenplan van Ton Schaap. Het 100-lanenplan is een landschapsvisie die inzet op het herstel en de aanleg van ongeveer honderd lanen in Twente, vooral tussen de landgoederen Weleveld, Twickel en Huize Almelo (voorheen ook wel het WAT-venster genoemd). Het doel is om historische structuren te herstellen en nieuwe verbindingen te creëren die het landschap versterken. Deze lanen

dienen niet alleen als cultuurhistorische elementen, maar ook als ecologische corridors en recreatieve routes voor wandelaars, fietsers en ruiters. Het plan is een inspiratiebron voor plannen om de groenblauwe dooradering, biodiversiteit en klimaatadaptatie te versterken en de beleving van het landschap te vergroten. Zo ontstaat een samenhangend netwerk dat natuur, erfgoed en recreatie verbindt.

Ook landgoed Twickel speelt een actieve rol in het versterken van natuur en landschap in de Groene Poort. Het landgoed werkt aan een koploperproject dat zich richt op verduurzaming van landbouw en behoud van landschappelijke kwaliteit. De voorverkenning is afgerond en in kleinere groepen is gesproken over thema's zoals *boeren voor natuur* rond de Hagmolenbeek en het verduurzamen van melkveehouderijbedrijven. Daarnaast is geïnventariseerd welke landschapselementen nog geen contract hebben voor beheer en onderhoud, zodat deze structureel kunnen worden geborgd. Voor de Zendersche Es blijft het behoud van landschap en recreatie een belangrijk speerpunt. Hier krijgen innovatieve concepten zoals Herenboeren en strokenteelt een plek, wat bijdraagt aan een robuust en toekomstbestendig landelijk gebied. Twickel ziet samenwerking met lokale boeren, overheden en natuurorganisaties als essentieel om deze ambities te realiseren. Door deze integrale aanpak wil Twickel niet alleen de ecologische kwaliteit versterken, maar ook nieuwe economische en sociale kansen creëren voor het gebied.

3.3 Knelpunten en kansen vanuit betrokkenen

Gesprekken met plattelandsbewoners, agrariërs en betrokken partijen in de Groene Poort laten zien dat er zorgen zijn over de toekomst van het landelijk gebied. De belangrijkste knelpunten zijn:

- Onzekerheid over toekomst landbouw: Veel bedrijven hebben geen opvolger, wat leidt tot zorgen over verpaupering en verlies van economische activiteit.
- Ruimtelijke druk door o.a. Vloedbeltverbinding en woningbouwopgave; verlies van kavels en doorsnijding van huiskavels.
- Vergunningen en beleid: Onduidelijkheid over stikstof- en natuurregels, lange doorlooptijden en wisselende normen voor mest en bemesting.
- Pachtproblematiek: Minder investeringszekerheid en complexe procedures bij overname of beëindiging.
- Bedrijfsknelpunten: Beperkte grondbeschikbaarheid, mestafzetproblemen, verouderde gebouwen en spanning tussen extensivering en economische haalbaarheid.
- Leefbaarheid onder druk: Afname van voorzieningen (scholen, sport), toenemende verkeersdruk en instroom van welvarende bewoners zonder binding met het agrarische ritme.
- Zorgen over landschap: Impact van infrastructuur en intensieve functies op rust, natuur en biodiversiteit.

Ondanks de zorgen zijn er ook duidelijke kansen en mogelijkheden voor een toekomstbestendig platteland:

- Agrarisch natuurbeheer: 60% van de agrariërs wil meedoen aan groenblauwe diensten mits goede vergoeding.
- Verbreding van landbouw: Zorg, recreatie, landwinkels en kleinschalige verkoop aan huis.
- Innovatie en duurzaamheid: Interesse in zonne-energie, biogas, stikstofkrakers en omschakeling naar natuurinclusieve landbouw.

- Samenwerking: Kansen voor ketensamenwerking (melkvee–jongvee, veehouder–akkerbouwer) en vrijwillige kavelruil.
- Woningbouw op erven: Hergebruik van vrijkomende erven en kleinschalige uitbreidingen van dorpskernen.
- Woningbouw op landgoederen: aansluiten op de bredere verkenning die loopt in Zuidoost-Twente
- Versterken van de lokale voedselketen, voortbouwend op de lopende initiatieven in het gebied en de omgeving.
- Beleefbaar landschap: Zichtbaar en toegankelijk maken van beekdalen, aanleg van wandelroutes en natuurlijke speelplekken.
- Innovatieve concepten: Herenboeren, strokenteelt en flexwoningen, mits zorgvuldig ingepast.
- Landschapsversterking: Projecten zoals het 100-lanenplan, herstel van historische structuren en aanleg van ecologische corridors.
- Integrale aanpak: Samenwerking tussen boeren, landgoederen, natuurorganisaties en overheid voor een robuust en toekomstbestendig platteland.

Hoofstuk 4 Gebiedsagenda en vervolg gebiedsproces

4.1 Stakeholders gebiedsagenda Groene Poort

Als gekozen wordt voor het uitvoeren van een verkenning voor de Groene Poort kan ook de gebiedsagenda verder worden uitgewerkt. In de voorverkenning en daarvoor ook al in het IBP-project van de Groene Poort, zijn de contouren van een gebiedsagenda in beeld gebracht. De volgende stakeholders zijn betrokken bij de Groene Poort:

- Agrarische bedrijven, grondeigenaren
- Inwoners Groene Poort
- Landgoed Twickel
- Landgoed Weleveld
- Overige bedrijven buitengebied (o.a. ondernemers vrije tijdseconomie, Crematorium Twente)
- Gemeenschapsbelangen Groot Azelo (GBA)
- Dorpsraad Zenderen
- Dorpsraad Hertme
- Stichting Dorpsbelangen Bornerbroek (buurtschap Tusveld)
- Natuur- en Milieuraad Hengelo e.o.
- Waterschap Vechtstromen
- Twence
- Religieus Erfgoed; De Zwanenhof, Karmelietessenklooster Zenderen
- Erfcoaches
- Provincie Overijssel (algemeen en aanleg Vloedbeltverbinding)
- Gemeente Borne
- Landschap Overijssel
- Staatsbosbeheer

Deze zijn al betrokken geweest bij deze voorverkenningen blijven bij het verder uitwerken van het koploperproject en de gebiedsagenda een belangrijke rol spelen.

4.2 Gebiedsagenda Zuidoost-Twente (Bod van ZOT) en instrumentarium

Borne werkt met de gemeenten Hengelo, Enschede, Haaksbergen en Hof van Twente samen in Zuidoost-Twente. Ondanks het schrappen van het transitiefonds en het wegvallen van het NPLG/PPLG hebben bestuurders tóch opdracht gegeven aan de slag te gaan met een uitvoeringsagenda Zuidoost-Twente. Samen hebben zij deze agenda opgesteld. De toekomst van het landelijk gebied wordt in de gebiedsagenda voor Zuidoost-Twente geschetst als een gezamenlijke opgave waarin landbouw, leefbaarheid, natuur en water in samenhang worden ontwikkeld. De ambitie is om te komen tot een vitaal buitengebied waarin economische, ecologische en sociale belangen elkaar versterken. Dit vraagt om een integrale aanpak, waarbij overheden, inwoners en ondernemers samen optrekken. Voor de landbouw betekent dit een transitie naar een toekomstbestendige sector die naast voedselproductie ook bijdraagt aan biodiversiteit, waterbeheer en klimaatdoelen. Er wordt ingezet op meer grondgebonden en extensieve bedrijfsvoering, waarbij de gronden van stoppende boeren beschikbaar komen voor blijvende bedrijven. Ook is er ruimte voor functieverbreding, zoals recreatie, zorg en natuurbeheer. In de Groene Poort, waar al diverse initiatieven lopen, sluit deze visie goed aan bij de lokale dynamiek.

Figuur 21: Gebiedsagenda Zuidoost-Twente

Leefbaarheid is een belangrijk speerpunt in de gebiedsagenda. Gemeenschappen in het buitengebied worden gezien als dragers van cultuur en sociale samenhang. Het behoud van voorzieningen, bereikbaarheid en sociale infrastructuur is essentieel. Door te werken van onderop – via keukentafelgesprekken, dorpsbijeenkomsten en lokale werkgroepen – wordt de betrokkenheid van inwoners versterkt en het vertrouwen in de overheid hersteld.

Op het gebied van natuur, landschap en water ligt de focus op het versterken van de groene en blauwe structuur. Dit betekent onder meer het verbeteren van de waterkwaliteit, het vasthouden van water in het landschap en het herstel van landschaps- en natuurwaarden.

De gebiedsagenda biedt daarmee een kader voor een gezamenlijke toekomstvisie, waarin de Groene Poort als onderdeel van ZOT actief kan bijdragen aan een duurzaam, leefbaar en economisch sterk landelijk gebied.

Mogelijkheden vanuit kennis en ondersteuning

- Zeven draaiknoppen: de provincie werkt met zeven beleidsknoppen (zoals grond, beheer, vergunningen, planologie, doelen, afspraken en leren) die gebiedsgericht worden ingezet.
- Lerende en innoverende omgeving: Er wordt actief gewerkt aan kennisdeling en innovatie, waarbij boeren, ketenpartijen en overheden samen leren en ontwikkelen.
- Bedrijfsontwikkelpaden: De provincie ondersteunt boeren bij het kiezen van een passend ontwikkelpad: optimaliseren, omschakelen of stoppen. Dit gebeurt op het schaalniveau van “boer en buurt” (500–5000 ha), wat goed aansluit bij de schaal van Borne.

Financiële mogelijkheden en regelingen

- Beheer betalen via KPI’s: De provincie ontwikkelt een beloningssysteem waarbij boeren worden betaald voor prestaties op het gebied van bodem, water, natuur en landschap. Dit gebeurt via zogeheten “kritische prestatie-indicatoren” (KPI’s), in samenwerking met het Rijk en marktpartijen.
- Grond aanbieden: Gronden van stoppende boeren worden via provinciale instrumenten beschikbaar gesteld aan blijvende boeren, bijvoorbeeld voor extensivering of verbreding van bedrijfsvoering.
- Ruimte voor planologie en vergunningen: De provincie biedt extra planologische en vergunningsruimte om transitie mogelijk te maken, in samenwerking met gemeenten.

Mogelijkheden vanuit grondstrategie

Een grondstrategie is een plan waarin strategische keuzes worden gemaakt over de inzet van grondinstrumenten, zoals aankoop, pacht, subsidies of juridische afspraken, om beleidsdoelen te realiseren. In een integrale grondstrategie wordt bovendien de samenhang tussen verschillende opgaven expliciet gemaakt. Juist in een provincie als Overijssel, waar de druk op de ruimte toeneemt en publieke doelen zich opstapelen, is zo’n strategie onmisbaar.
Voor agrariërs biedt een grondstrategie perspectief. Via instrumenten als kavelruil, pachtconstructies of subsidies kunnen boeren worden ondersteund bij verduurzaming, verplaatsing of omschakeling. Daarnaast is een grondstrategie essentieel voor wettelijke opgaven zoals de Kaderrichtlijn Water (KRW). Deze vereisen fysieke ingrepen in het landschap, zoals het herstellen van natte natuur of het verbeteren van waterlopen. Zonder toegang tot de juiste gronden is uitvoering vaak niet mogelijk. Door strategisch grond aan te kopen, te ruilen of via contractuele afspraken te beheren, kan de provincie sturen op het realiseren van deze doelen.

Overheden kunnen om verschillende redenen bezig zijn met grondverwerving. Zo is de provincie Overijssel bijvoorbeeld bezig met grondverwerving voor de realisatie voor de Vloedbeltverbinding en de gemeente met grondverwerving t.b.v. mogelijke uitbreidingslocaties. Maar grondverwerving is ook van belang in relatie tot een toekomstbestendige landbouw. Afstemming en coördinatie van de grondverwerving is nodig om tot een goede grondstrategie te komen. Dit omdat gebiedsgericht werken, zoals beoogd in het programma Toekomst Voor Ons Platteland (TVOP), om integrale grondstrategie vraagt. Door op gebiedsniveau de samenhang tussen opgaven te beschrijven en keuzes te maken over prioritering en inzet van grondinstrumenten, kunnen doelen efficiënter en met meer draagvlak worden gerealiseerd. Het AGF, het Anticiperend Grondfonds van €100 miljoen, is hierbij een krachtig instrument. Toch blijkt uit onderzoek dat de inzet van het AGF nog beperkt transparant is. Zo is niet altijd duidelijk hoeveel grond is aangekocht en waarvoor deze is bestemd. Een jaarlijkse integrale evaluatie, zoals afgesproken, is tot nu toe uitgebleven.

Door het AGF transparanter te maken en grondstrategieën gebiedsgericht en in samenwerking met partners, waaronder agrariërs, op te stellen, ontstaat niet alleen een plan, maar ook vertrouwen en uitvoeringskracht. Zo wordt grond niet alleen een middel, maar een strategisch instrument voor maatschappelijke opgaven.

4.3 Contouren gebiedsagenda Groene Poort

In de voorgaande hoofdstukken zijn de beleidsopgaven voor landbouw, natuur, water en klimaat in de Groene Poort in beeld gebracht met de knelpunten, tegenstrijdigheden en wensen. Ook is er een beeld van de wensen, zorgen en ideeën van inwoners en grondgebruikers. Deze inzichten vormen samen de bouwstenen voor de gebiedsagenda: een integrale aanpak die richting geeft aan de ontwikkeling van het gebied. Een gebiedsagenda schetst niet alleen de gezamenlijke ambities, maar ook de eerste contouren van het vervolgproces: wat er nog nodig is voordat we verder kunnen, hoe we met elkaar verder werken aan een toekomstbestendig landschap. Doel van het koploperproject is te komen tot een concrete gebiedsagenda met samenhangend pakket aan projecten en ambities voor de Groene Poort, gericht op landbouw, natuur, landschap, leefbaarheid, rekening houden met andere opgaven zoals de op gebied van mobiliteit. Centraal staat een gebiedsgerichte aanpak, waarbij samenwerking met agrariërs, grondeigenaren, bewoners, overheden en maatschappelijke partijen essentieel is.

De gebiedsagenda, die verder wordt ontwikkeld in de verkenningsfase tot concrete uitvoeringsprojecten, omvat in ieder geval de volgende onderwerpen:

- Landbouw:
    - Kavelruil (na afronding grondverwerving Vloedbeltverbinding. Voor kavelruil zal naar een groter gebied moeten worden, onder meer oostkant Almelo en Bornerbroek.
    - Ontwikkeling groene en blauwe ecosysteemdiensten, met name langs beken (invulling meervoudige opgave).
    - Experimenteerruimte voor agrarische ondernemers op gebied van nieuwe teelten en verminderen emissies.
    - Innovatie agro-ecologie onder meer op de landgoederen, aansluitend bij bestaande initiatieven als de Herenboeren en strokenteelt.
    - Stimuleren grondgebonden veehouderij, extensivering en verbreding met andere functies.
    - Passende mogelijkheden erftransities
- Landschap en water
    - Nadere uitwerking landschapsanalyse naar kader voor stimulering landschapsherstel en realisatie BKN en toetsing (ruimtelijke) initiatieven.
    - Landgoedversterking, onder meer op landgoed Weleveld:

Figuur 22: Strokenteelt op Twickel (bron: Borne Boeit).

        - Hydrologische maatregelen tegen verdroging bospercelen.
        - Afwerken Welevelderallee t.b.v. wandelfunctie.
        - Herinrichting Hertmerwe, o.a. ontwikkeling nieuwe laan en fietsstraat.
        - Brug over Bornsche Beek in Welevelderallee.
    - Uitwerken landgoedmodel voor Groene Poort voor verweving van ecologie, economie en cultuur.
    - Verbinding landgoederen Twickel, Weleveld en Huize Almelo, onder meer door te verkennen of er gebruik kan worden gemaakt van het eerder opgestelde 100-lanenplan in het WAT-venster, evt. in combinatie met 24.000 bomenplan Borne.
    - Kansen i.r.t. Vloedbeltverbinding:
        - Verbreden en optimaliseren landschapsinpassingsplan Vloedbeltverbinding.
        - Stimuleren initiatieven in het gebied, onder meer het al opgestelde plan voor de ontwikkeling van een groen inrichtingsplan als aanvullende compensatie voor de aanleg van de Vloedbeltverbinding (aanleg water, bos en landschap aan de zuidoostkant van Zenderen).
        - Afwaardering en herinrichting oude provinciale weg Borne-Zenderen (N743). Ook de huidige Albergerweg en de Bornerbroeksestraat kunnen afgewaardeerd worden.
    - Versterken groenblauwe dooradering en aanpak om langs beken invulling te geven aan meervoudige opgaven (klimaat, waterkwaliteit, landschap, verbindingen).

Figuur 23: Middeleeuws Weleveld, bron: eigen foto.

- Leefbaarheid:
    - Woningbouw voor eigen behoefte aan de kernen en door erventransities in de omgeving.
    - Behoud voorzieningen.
    - Doorontwikkeling vrijetijdseconomie: zowel mogelijkheden van ondernemers als beleving van landschap en cultuurhistorie.
    - Behoud religieus erfgoed. Het behouden, herbestemmen en in stand houden van monumentale gebouwen en erfgoed als uniek element in Borne. Daarbij ligt de nadruk bij herbestemming op het realiseren van een toeristisch-recreatieve functie zodat het erfgoed openbaar toegankelijk blijft.

De gebiedsagenda voor de Groene Poort omvat ook onderwerpen die buiten het bestek van TVOP vallen. Voor de betrokken in het gebied is het echter van groot belang een integrale agenda voor de Groene Poort te hebben. Voor de onderwerpen die buiten het bestek vallen van TVOP, wordt gezocht naar invulling via alternatieve trajecten en regelingen zoals de regelingen op gebied van sociale kwaliteit en leefbaarheid.

4.4 Leren en evalueren

De Groene Poort was ook onderdeel van de Twentse pilot van het Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland (IBP). Het IBP was de voorloper van het nationaal en provinciaal programma landelijk gebied dat later in Overijssel opgevolgd is door het programma Toekomst voor ons Plateland. In 2024 is de Twentse pilot van het IPB geëvalueerd. Aan de hand van de aanbevelingen uit dit rapport wordt hieronder kort gereflecteerd op de voorverkenning.

Aanbevelingen rapport Interbestuurlijk Programma Vitaal Platteland Pilot Twente; Wat kunnen we van elkaar leren? (2024, Kennispunt Twente)	**Reflectie vanuit voorverkenning Groene Poort**
Duidelijke kaders	
Betrokkenen in het landelijke gebied zijn zich in overgrote meerderheid bewust van het feit dat verandering noodzakelijk is. Vele betrokkenen zijn operationeel betrokken in het gebied. 'We werken en/of wonen er en hebben sterke behoefte aan stippen op de horizon en (financiële) kaders vanuit de overheden. Waar moeten we naartoe bewegen?'	Door opeenvolgende wijzigingen in het beleid voor het landelijk gebied zowel bij het rijk als bij de provincie, is het voor veel onderwerpen onduidelijk wat de stip op de horizon is, zowel voor wat betreft de doelen als voor de beschikbare instrumenten. Dit maakt het voor deelnemers aan het koploperproject lastig te bepalen welk perspectief voor de toekomst deelname aan het koploperproject biedt. In de voorverkenning is zoveel mogelijk geprobeerd de opgaven in beeld te brengen, maar voor betrokkenen in het gebied is het veelal nog te vaag om te bepalen welke ontwikkelingsrichtingen kansrijk zijn.
Verandering kan niet zonder experimenten	
In de opzet van het IBP-VP was de mogelijkheid tot buitenwettelijke experimenten voorzien. Deze experimenten zijn wezenlijk bij de grote transities zoals in het landelijk gebied. Een volgend programma zal de mogelijkheden tot experimenteren buiten de wettelijke kaders moeten borgen.	Deze ruimte is er nog steeds niet. Sommige partijen in de Groene Poort proberen toch een stap te zetten, maar worden daarbij belemmerd door achterlopend beleid, juridische problemen en bureaucratie.
Kleinschaligheid verhoogt betrokkenheid	
Kleinschaligheid verhoogt de betrokkenheid en het stimuleert het draagvlak onder projectdeelnemers en overige betrokkenen in het gebied. Er zijn vele ideeën en initiatieven in het gebied zelf aanwezig voor bottom-up initiatieven. Een kleinschalige gebiedsgerichte aanpak is een succesfactor bij opgavegericht werken.	De Groene Poort is voor de deelnemers een herkenbare eenheid, in ieder geval in deze voorverkenningsfase. Mogelijk is het zinvol om in de vervolgfasen van het koploperproject in deelgebieden en/of met thema's te werken. Dit bevordert de lokale slagkracht. Via de gebiedsagenda voor de Groene Poort wordt dan de samenhang bewaakt.

Bottom-up betekent interbestuurlijk maatwerk	
De werkelijkheid in het landelijk gebied verhoudt zich vaak slecht met de bestuurlijke logica en gebiedsindelingen van beleid. De leefwereld van betrokkenen speelt zich lang niet altijd af langs bestuurlijk grenzen. Een kleinschalige en /of gebiedsgerichte benadering betekent voor hogere overheden ook een op maat gesneden en op deze gebieden gerichte benadering.	Dit is en blijft een hardnekkig probleem. Een van de aanleidingen voor het koploperproject de Groene Poort is de aanleg van de Vloedbeltverbinding. Ondanks de goede wil van betrokkenen bij de overheid blijkt het lastig om dit project integraal te verbinden met een gebiedsontwikkeling waarin ook aan de toekomst van landbouw, natuur, landschap en leefbaarheid wordt gewerkt. Dit is maar één van de vele voorbeelden van de verkokering tussen en binnen overheden. Voor het vervolg van het koploperproject is het noodzakelijk afstemming en korte lijnen te organiseren tussen ambtenaren die een taak, project of opgave in het gebied hebben en van daaruit te kijken welke verbindingen mogelijk zijn. Advies daarbij is te kiezen voor een pragmatische en op resultaat gerichte insteek. Belangrijk is dat de betrokken ambtenaren daarvoor de ruimte krijgen van en in hun eigen organisatie.
Geef samenwerking een inwerktijd	
Onderling vertrouwen is wezenlijk voor een succesvolle samenwerking. Vertrouwen tussen de verschillende partijen is niet vanzelfsprekend bij de start van het project. Er dient voldoende tijd uitgetrokken te worden dit vertrouwen op te bouwen als een soort van inwerktijd bij een project.	Zeker nu de opgaven niet erg concreet zijn, is deze inwerktijd nodig. Daarbij is ook regelmatige communicatie over de inhoud en voortgang van het koploperproject essentieel. In de voorverkenning is voldoende tijd geweest voor het gebied om kennis te maken met het concept van een koploperproject en met de betrokkenheid van verschillende groepen.
Investeer in kennis	
Voldoende kennis van het gebied, de opgave(n) en de wet- en regelgeving zijn wezenlijk voor een succesvolle samenwerking en bereidheid tot verandering.	In de voorverkenning zijn hier de eerste stappen voor gezet, bijvoorbeeld in de bijeenkomsten met de betrokken partijen in het gebied, onder meer uitleg over TVOP en (onderdelen van) de gebiedsanalyse. In de verkenningsfase kan hier meer gestructureerd invulling aan worden gegeven.
Ontzorg projectbetrokkenen	
In projecten heerst een sterke hands-on mentaliteit. Door administratie, maar ook formele processtappen zoals de projectaanvraag, uit te besteden of te faciliteren kunnen de betrokkenen zich op de uitvoering richten.	Voor de Groene Poort geldt dat de gemeente Borne het proces faciliteert. In de verkenningsfase is dit ook de bedoeling, mits er een stevige werkgroep van betrokkenen uit het gebied is, die op de inhoud aan de slag gaat met de toekomstige ontwikkeling van de Groene Poort. Dit om te voorkomen dat het een ‘proces van de gemeente’ is. Eigenaarschap in het gebied is belangrijk.

In het vervolg van het koploperproject de Groene Poort is het zinvol om in de aanpak voldoende middelen en tijd te plannen om in het project van elkaar te leren en ervaringen uit te wisselen met andere koploperprojecten.

4.5 Vervolg gebiedsproces

Dit rapport vormt een eerste toetsing van het initiatief en biedt een onderbouwd beeld van de kansen en beperkingen binnen het betreffende gebied. Op basis van de voorverkenning wordt beoordeeld of het zinvol is om het gebiedsproces voort te zetten. Daarbij wordt gekeken in hoeverre het initiatief aansluit bij de doelen van het programma Toekomst van ons Platteland (TvoP), of er voldoende draagvlak en betrokkenheid is vanuit het gebied, en of de randvoorwaarden voor een succesvolle voortzetting aanwezig zijn.

Uit de analyse van het gebied en de inventarisatie van wensen en beelden van de betrokkenen in de Groene Poort blijkt dat er voldoende basis is om door te gaan met een verkenning in dit koploperproject. Zowel bij agrarische ondernemers, bij vertegenwoordigers van de dorpen en buurtschappen, bij landgoedeigenaren, als bij recreatieondernemers is er enthousiasme om met de toekomst van de Groene Poort aan de slag te gaan. Voor de agrarische ondernemers geldt wel dat een deel van hen nog terughoudend is in afwachting van de afronding van de grondverwerving voor de Vloedbeltverbinding. In samenspraak met vertegenwoordigers van stakeholders zal begin 2026 een aanvraag voor een verkenning worden uitgewerkt.

Figuur 24: Kruiswegstaties Carmelitessenklooster (eigen foto).

Colofon

Titel	Voorverkenning Groene Poort
In opdracht van	gemeente Borne
Uitgevoerd door Marb Consultancy BV	
Auteur:	A. Kok, M. Verbeek in samenwerking met H. Rougoor (Eeckhof)
Controle:	A.J. Compagner

Telefoon:	+31 (0)547 351 505
Email:	info@marb.nl
Internet:	www.marbconsultancy.nl
Postadres/ Bezoekadres:	Worsinkweg 2a 7471 TW Markelo Nederland